Ius polon.
3045 Prawo

[illegible] processus judiciarii status saecularis Actorum contra Statum spiritualem citatum a. 1756 agitati.

CONNOTATIO Processûs Judiciarij Statûs Sæcularis Actorum contra Statum Spiritualem Citatum, in Terminis Terrestribus Varsaviensibus Feria 2da post Festum Sanctissimæ TRINITATIS 1756. agitati, ac Typo impressi, cum observationibus ad Animorum præoccupatorum considerationem accommodatis.

Processie wydrukowanym *Sub Titulo: Processus Judiciarius in Causa Illustrissimis ac Reverendissimis, Perillustribus, Admodum Rńdis, Religiosis Status Sæcularis & Regularis Spiritualibus, Ex instantia Illustrissimorum, Illustrium Magnificorum Generosorum ac Nobilium Senatorum, Ministrorum Regni, Dignitariorum Terrigenarum, Officialium Ducatûs Masoviæ ad Tribunal Regni Petricoviæ instituta, ex eoque Tribunali Anno* 1753 *ad Judicium Terrestre Varsaviense Remissa &c:* położono naprzod Remissę, *aliàs* Dekret *Remissionis Causæ* Trybunału Piotrkowskiego *ad Judicium Terrestre Varsaviense pro infrascriptis peragendis: Nimirum: Quod Judicium, præsens Negotium aliasque interveniéntias in Manifestationibus & Terminis Partis Actoreæ exaratas tam inter Partes ad præsens Comparentes, quam per Actores adcitandos & sub rigore infrascripto Comparendos, disjudicabit, comportationem, documentorum, quorum necessitas postulaverit, cui per Quem decernet, & Evocationes, Processum, Aggravationes, naturamque Negotiorum, ad quodnam forum pertineat, animadvertet, cognoscet, resolvet, de Injuriis, Damnis &c. Juramenta ubi à Quo & pœnas &c. abusus quosvis contra legem commissos considerabit, ac eosdem in futurum prohibebit, omniaque juxta præscriptum Legum peraget &c: &c:* iako *in Decreto Remissionis plenius continetur. Vigore cujus Remissionis Judicium Terrestre Varsaviense controversiis partium exauditis, sufficienti Comparitione adinventa, partibus Jure inter se experiri mandat.*

OBSERVATIO 1ma.

HOc loco imprimis Observatio occurrit: że przez tę władzą y moc Sądowi Ziemskiemu Warszawskiemu daną, dzieie się w brew dawnym Prawom Rzpltey, w ktorey ieżeli *par supra parem non habet potestatem,* á dopieroż żeby ieden *Status* miał co stanowić *contra alium Constatum,* naprzykład Stan Swiecki, przeciwko Stanowi Duchownemu Procesa formować, Dekreta ferować, Banicye publikować. Co ieżeli *in personalibus* nigdy nie miało mieysca, y mieć nie może: tak *in realibus,* to iest *in re-*

A *bus*

bus Ecclesiæ nunquam præscriptibilibus, iakie są Przywileie, *Immunitates, Jura, Libertates, Decimæ, Census, Proventus Ecclesiarum, & ipsa Jurisdictio Ecclesiastica Omnibus Causis ex Jure Canonum Sacrorum & præscripto ad idem Forum Spirituale Spectantibus: te Ecclesiæ realia* nigdy *subesse* nie mogą *cognitioni cum Decisione* żadnego Sądu Swieckiego, ponieważ to iest *Jus Cardinalissimum & fundamentale Libertatis & Immunitatis Ecclesiæ*, że *Personæ & res Ecclesiasticæ gaudent Privilegio fori, & exemptione ab omni Jurisdictione Sæculari.* Te Przywileie, Prawa y wolności Duchowieństwa zawsze od początku Wiary Swiętey Katolickiey były y są uznane y utrzymywane od Cesarzow, Krolow, y wszystkich Panow Chrześciańskich w Państwach swoich: oraz przez wszystkie Prawa Imperii, począwszy od Konstantyna Wielkiego pierwszego Cesarza Chrześciańskiego. A gdy potym Julianus Apostata odstempca BOGA, y Wiary, wyrzekłszy się Chrztu Swiętego, zaraz też powstał przeciwko tym Prawom wolnościom y Przywileiom Duchowieństwa, tak w inszych, iako też mianowicie respektem Jurysdykcyi Kościelney, Pobożni następuiący Cesarze, zwłaszcza Teodozyusz y Walentynian po okropnym y marnym zginieniu onego Apostaty Juliana przywrocili Kościołowi y Duchowieństwu Ich Prawa y wolności, iáko iest o tym *in Codice Libro* 4. w te słowa: *Restituimus Jura omnia Sanctarum Ecclesiarum Devotione nostra; quæ Tyrannus ille sæculo nostro invidit; & audientiæ Episcopali reservamus Clerum, quos infelix ille, præsumptuosus, ad Judices Sæculares trahi indiscretè mandavit.* Toż samo Justynian Cesarz potwierdził *in Codice & Novell:* 123. Marcyan Cesarz *in Codice Libro* 1. *tit:* 4. *numero* 13. Walentynian, Teodozyus, y Arcadius *in Codice libro* 16. Fryderyk Cesarz Roku 1220, Ustawy Walentyniana, Teodozyusza y Arkadyusza Cesarzow *Cap. Continua*, są w następuiące słowa: *Continua lege sancimus, ut nullus Episcoporum vel eorum, qui Ecclesiæ necessitatibus serviunt ad Judicia sivè Ordinariorum sive Extraordinariorum Judicum pertrahatur; fas enim non est, ut Divini muneris Ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio.* Toż samo powtorzono *in Authentico. Statuimus Cap: de Episcopis & Clericis*; w te słową: *Statuimus ut nullus Ecclesiasticam Personam, in Criminali quæstione vel Civili trahere ad Judicium Sæculare præsumat, contra Imperiales Constitutiones, & Canonicas Sanctiones*; wspomniono tu *Canonicas Sanctiones*, albowiem niepodobna, żeby się to ná iednym placu zostać miało, Concilia, Kanony, Prawa, *Immunitates Ecclesiæ*, Władza rządu Kościelnego nawet Wiara Katolicka, a przywłaszczenie sobie Jurysdykcyi świeckiey nad Jurysdykcyą Duchowną; y *Subsellia Ecclesiastica* podciągania pod Urzędy Ziemskie. Czego Kanony Kościoła Bożego nie tylko porządnie zakazuią: ale y wielkie przeklęctwa srogie Exkomuniki y Anathemata na takowych kładą. ktorzy to czynią, albo Statuta o tym piszą, lub do pisania ich pomagaią y są tego fautorami. Pominąwszy dawnieysze Kanony y

Con-

Concilia *Agatense Aurelianense*, niektore poślednieyſze przytoczę, á mianowicie *Concilii Lateranensis Tertij Cap.* 49. *sub Innocentio III.* w te słowa. *Non minus pro peccato eorum qui faciunt, quam pro illorum detrimento qui sustinent, grave nimis esse dignoscitur, quod diversis in partibus mundi Rectores & Consules Civitatum & alij qui sunt in potestate, tot onera frequenter imponunt, & gravibus ita ac frequentibus eos exactionibus premunt, ut deterioris conditionis factum sub ijs Sacerdotium videatur, quam sub Pharaone fuerit: qui Divinæ legis notitiam non habebat, Jlle quidem omnibus aliis servituti subjectis, Sacerdotes & eorum possessiones in libertate dimisit, & publicè illis alimoniam ministravit. Isti vero universa onera fere sua Ecclesijs imponunt, & tot angariis eas affligunt, ut illud eis, quod Jeremias deplorat, competere videatur, Princeps Provinciarum facta est sub tributo. Jurisdictionem etiam & Auctoritatem Episcoporum & aliorum Prælatorum ita evacuant, ut nihil potestatis videatur eis remansisse. Super quo dolendum est pro Ecclesiis; Dolendum nihilominus est & pro ipsis, qui timorem Domini & Ecclesiastici Ordinis reverentiam videntur penitùs abjecisse; Quò circa sub Anathematis districtione severius prohibemus; ne de cætero talia præsumant attentare, si autem Consules & alij de cætero id præsumpserint, & Commoniti desistere forte noluerint; nec Communioni reddantur, nisi satisfactionem fecerint competentem.* Toż właśnie *Concilium Lateranense quartum Sessione* 9. *Præsumptionem hujusmodi sub Anathematis districtione prohibuit, transgressores & Fautores eorum excommunicationi præcipiens subjacere: donec satisfactionem impendant competentem; Quoniam verò nec sic malitia quorundam contra DEI Ecclesiam acquievit, adjecimus, ut Constitutiones & Sententiæ, quæ ab excommunicatis hujusmodi, vel de eorundem Mandato fuerint promulgatæ, inanes & irritæ habeantur, nulloque unquam tempore valituræ.* Toż ponowił Bonifacyuſz Papież: *Nos igitur talibus iniquis Actibus obviare volentes, de Fratrum Nostrorum Consilio Apostolica Authoritate statuimus. Quod Imperatores, Reges, seu Principes, Duces, Comites, vel Barones, Potestates, Capitanei vel Officiales vel Rectores quocunque Nomine censeantur, Castrorum seu quorumcũque locorum ubique constitutorum, vel quibusvis aliis cujuscunque præeminentiæ Conditionis & Status qui talia imposuerint, exegerint, vel receperint, eo ipso Sententiam Excommunicationis incurrant; à supradictis autem Excommunicationum & interdicti sententiis nullus absolvi valeat præterquam in mortis articulo, absque Sedis Apostolicæ Authoritate & licentia speciali.* Toż ſamo S. Concilium powſzechne Trydent: *Sess:* 22. Cap 11. *Si quem Clericorum vel Laicorum, quacunque is Dignitate etiam Imperiali vel Regali præfulgeat, in tantum radix omnium malorum cupiditas occupaverit, ut alicujus Ecclesiæ seu cujusvis Sæcularis vel Regularis Beneficii, Montium pietatis, aliorumque piorum locorum, Jurisdictiones, Bona, Census ac Jura etiam feudalia, & emphiteutica, fructus, emolumenta, seu quasvis obventiones, quæ in Ministrorum & pauperum necessitates converti debent, per se, vel alios vi aut timore incusso, seu*

etiam

etiam per suppositas Personas Clericorum, vel Laicorum, seu quacunque arte aut quocunque quæsito colore, in proprios Usus convertere illosque usurpare præsumpserit, seu impedire, ne ab illis ad quos jure pertinent percipiantur. Is Anathemati tam diu subjaceat, quamdiu Jurisdictiones, res, bona, fructus, & reditus quos occupaverat, vel qui ad eum quomodocunque etiam ex Donato suppositæ Personæ pervenerint, Ecclesiæ, ejusque Administratori, sive Beneficiato integrè restituerit, ac deinde à Romano Pontifice absolutionem obtinuerit: Quod si Ecclesiæ ejusdem Patronus fuerit, etiam Jure Patronatûs ultra prædictas pœnas privatus existat. Clericus vero qui nefandæ hujus fraudis fabricator, & consentiens extiterit, ijsdem pœnis subjaceat, nec non quibuscunque Beneficiis privatus sit, & ad quæcunque alia beneficia inhabilis efficiatur, & à Sacrorum Ordinum executione etiam post integram satisfactionem & absolutionem sui Ordinarij arbitriò suspendatur. Na koniec *in Bulla Cænæ Domini*, ktorą co rok w Kościele według porządku Katolickiego publicznie z Ambon czytaią, kładzie y to Kościoł Boży *Excommunicatione* 5*ta* przeciwko Panom Swieckim, ktorzy nie maiąc na to dozwolenia od Oyca Swiętego wtrącaią się w sprawy około Beneficia, Dziesięcin, y inne sprawy Duchowne sądzą. *Item Numero* 6*to* przeciwko tym ktorzy do Sądow Swieckich pociągaią Duchownych, iako to Kapituły, Collegia, Klasztory, tym bardziey kiedy w kryminały przeciwko nim wdaią się. *Item Nro* 7*mo*. Przeciwko tym ktorzy przeszkadzaią Duchownym w ich Jurysdykcyach, y ktorzy tego pomagaią. *Item Nro* 8*vo*, ktorzy sobie przywłaszczaią dochody y pożytki albo Kościołom albo Duchownym należące. *Item Nro* 9*no* przeciwko tym wszystkim, ktorzy Statuta, Konstytucye, Dekreta stanowią, publikuią, albo przedtym uknowanych zażywaią, przeciwko Duchownym, Kościołom y Prawu Duchownemu. *Item Numero* 10mo. Przeciwko wszystkim, ktorzy Osoby Duchowne, Kapituły, Klasztory, Collegia przed Sąd Swiecki mimo dyspozycyą Prawa Duchownego pociągaią. Jasne zaś iest Prawo Duchowne w tey mierze; *quod non solum inviti, verum etiam voluntarij pacisci non possunt, ut Sæcularia Judicia subeant, cum non sit Privilegium & Jus immunitatis pro Persona, cui renuntiari valeat, sed potius toti Clero & Statûi Ecclesiastico publicè indultum, cui privatorum pactis derogari non valet.* Nie tykały się nigdy Zwierzchności Swieckie spraw takich. Nie chciał się tykać Konstantyn Wielki, gdy kwerele do niego na Duchownych przychodziły. Nie chciał się tykać lubo odszczepieniec y Aryanin Krol Teodoryk, ktory gdy go namawiano, aby skargi na Symmacha złożone wziął przed swoy sąd, z wielkiego baczenia odpowiedział: *In Synodi esse arbitrio, in tanto negotio sequenda præscribere, neque aliud ad se præter reverentiam, de Ecclesiasticis negotiis pertinere.* Ani te Prawa y Przywileie mogą się nazywać *Exotica Decreta*, albowiem Dekreta y ustawy Swiętego Kościoła Bożego Matki naszey u tego

tylko

tylko mogą się nazywać *exotica Decreta*, ktory niechcąc podlegać władzy Kościoła Bożego staie się sam *exoticus Ecclesiæ* według Słow samego Chrystusa Pana: *Qui Ecclesiam non audit sit Tibi sicut Ethnicus*, u Prawowiernych Katolikow Prawo Kościoła Bożego, nie może bydź za *Exoticum* poczytane. Pytam się? Prawo naprzykład Magdeburskie, ktorym się Miasta po wielkiey części w Polszcze rządzą, czemu nie iest *exoticum*? rzecze sz, bo iest przyięte od Rzeczypospolitey, y od Krolow Miastom poprzysiężone. A czemuż nie to mowić o Prawie Duchownym, azaż to nie iest przyięte, azaż nie obwarowane Statutami, ażaż nie iest poprzysiężone od Krolow zarowno z Prawami y Swobodami Stanu Swieckiego. Ta była od samych początkow nastempuiącey w Polszcze Wiary Swiętey Prawa publicznego koley, tylko że zá przyięciem Wiary Chrześciańskiey przyięte były w Polszcze Kanony, Concilia, ze wszystkiemi Stanu y Osob Duchownych prerogatywami, między ktoremi *immunitas fori* iest nayprzednieysza *in personalibus & realibus*. Tych *immunitates* u naszych Kronikarzow domowych każdy się doczyta; Długosz pisząc o szczęściu y sławie Bolesława Chabrego ktory był pierwszym po Mieczysławie, za ktorego nastała wiara w Polszcze tak mowi o nim: *Multifarijs & gratuitis Donis Dei solium suum & Regni sui videns Boleslaus Rex propetua Divinitate firmatum, animum ad Religionem resque Divinas convertit.... Quare volens de amplissimis beneficijs se gratum exhibere, Ecclesijs tam Cathedralibus quam inferioribus à Genitore suo Miecislao fundatis atque erectis, Oppida, villas, ac prædia ampla pro illarum stabilimento & dote munificè & largiter tribuit & donavit.... Decimarum vero manipularium pro Ecclesijs ac Ministris Dei in universis Principatibus suo Imperio subjectis, solutionem nullatenus passus, aut varietate aliqua diminui, aut in dubium posse revocari, sed mandavit illam esse perpetuam, ac perennem decrevit, varia ultionis Divinæ flagella filijs, Nepotibus, Successoribus suis interminans, si per quempiam illorum præfatarum decimarum redditionem, contingeret intercipi transmutari & rescindi.* Coż nato odpowiedzą ci, ktorzy Wikleffa Herezyarchy uwiedzieni zdaniem twierdzą nieostrożnie, że Dziesięciny nie sadzą się na prawie y powinności, ale na dobrowolney iałmużnie y szczodrobliwości, gdyż ten między inszemi błędami, ktore rozsiewał Wikleff, był nieposledni błąd iego od Kościoła Bożego potempiony.

Daley zaś o tym Bolesławie Chabrym Długosz: *Catholicæ Religionis fidem, cultumque, invida malignitas Sathanæ in Poloniæ Regno & vicinis Regionibus videns in brevi temporis spatio, primoque quidem sub Miecislao Duce, deinde sub Boleslao Rege Polonorum vehementer germinasse, turbinum procellam eodem Regno excivit, nisus & rés fidei extingvere & quietem stabilitatemque publicam perturbare. Nonnulli Nobiles Poloniæ suggerente Sathana, ob onerosam decimarum manipularium solutionem, onerosos Christianos*

ſtianos ritus dicentes, hi præcipuè, qui in ſpurcitijs Gentilibus enutriti, jugum orthodoxum non facile tolerabant, ad ritus redire prophanos, vetuſtam ſacrilegamque vitam reſumere & decimas non reddere tempore præſtituto, nec Eccleſias frequentare, Miniſtroſque & Sacerdotes Eccleſijs pellere, frequenti comſpiratione diſponebant; id cùm ad Boleſlai Regis aures perductum fuerat, non tulit fideliſſimus Catholicæ Fidei propugnator gliſcentem conſpirationem conſurgere, ſed in ipſo ortu illam mox extinxit, Authores illius miſſis militibus comprehendit; & Capita conſpirationis partim Capitali ſupplicio extinxit, partim verberibus multavit, & ſola contagione fœdatis aliorumque ſvaſionem ſecutis parcendum decrevit: tak to prędko po wprowadzeniu Wiary, gdzie w umyſłach ieſzcze *vetus fermentum*, Pogańſkie zakwaſy kisiały, przeciwko Dziesięcinom powſtali, ale potym przez trzyſta lat u Przodkow naſzych żadney rożnicy o tym nie było. Lecz o tey Dziesięcin materyi niżey na ſwoim mieyſcu znowu będzie, teraz wracaiąc ſię do tego, co ſię tycze Prerogatyw, *immunitatis & libertatis Eccleſiaſticæ Jura* w tym Kroleſtwie razem z Wiarą Swiętą przyięte, y zawſze przyznane doſtateczniey ieſzcze pod Leſzkiem Białym, mianowicie: *quo ad immunitatem fori* piſze Kromer w te słowa: *Ut Principis atque omnium Ducum Procerumque conſenſu, & univerſi Conventus Conſtitutione, foret Eccleſiaſticus Ordo omnis, cum adſcriptitijs etiam & ſubditis ſuis omnium prophanorum Judicum etiam Ducum atque ipſius ſummi Principis Juriſdictione prorſus liber, ita ut ne per exceptionem ullam quidem aut reconventionem pertrahi, ad prophanum ſeu Laicum ut vocant forum poſſet, eamque Conſtitutionem Summus Pontifex Sedis Apoſtolicæ Authoritate approbavit.* Tegoż zawſze potym wſzyſcy Krolowie Polſcy przeſtrzegali, tym ſię ſzczycąc tytułem, że ſą: *Tutores & conſervatores Jurium, Libertatum & Privilegiorum Eccleſiæ Perſonarumque ſibi ſubjectarum, propagationem Libertatis Eccleſiaſticæ ex debito affectantes,* iako ieſt w Przywileju Władysława Krola Roku 1458. nadanym, á od Kazimierza Jagiellończyka potwierdzonym. Jakoż naprzod *Immunitates Eccleſiaſticas* y wolności Duchowieńſtwa we wſzyſtkich Przywilejach, Paktach Konwentach kładą, te naypierwey poprzysięgaią, a ieżeliby te Duchownych Prerogatywy ſzwankować miały, na iakimżeby fundamencie ſwobody, wolności, Prawa y Prerogatywy Stanu Swiekiego utrzymały ſię. Przetoż Zygmunt I. Roku 1528 na początku wſzczynaiącey ſię Luteryi, y wraz z tą ſektą wznowioney około Dziesięcin, y względem *Forum* o tym w Dyecezyi Kujawſkiey kłotni, taki *ad Conſiliarios Terrarum Pruſſiæ*, to ieſt do Rad y Stanu Prowincyi Pruſkiey wydał Reſkrypt; ktory tu *per extenſum*, tak iako ieſt wydany, oraz słowo w słowo dla zrozumienia każdego kładziemy, iako do tey materyi wielce służący: *Magnifici ac Generoſi Domini ſincerè nobis Dilecti. Accepimus literas veſtras, quibus noſcimus, prolixè ne magis, an indignè, cùm adverſus Decretum noſtrum, quod de ſolvendis Decimis Domino Epiſcopo Vladiſlavienſi anno ſuperiore juſte,*

ste, & aequanimiter tulimus, respondetis; idque agitis docentes nos, quasi novum aut Desultorium Christianum de lege gratiae, de sublato Sacerdotio Levitico, de non contribuendo Pastoribus nisi pascant, & alijs tritis jam Apostatarum Cantilenis: non temperantes interim ab aculeis in suum Episcopum & Pastorem. Unde vehementer miramur, quae est ista nova Christiana ratio. Quia per legem gratiae, quae tantum Legi iram operanti contradicit, per libertatem Evangelicam, quae tantum servituti peccati opponitur, duplex idque ingens peccatum adversus Divinas & humanas Leges committitis. Alterum non reddendo proximo, atque adeò Pastori suo, quae sua sunt: Alterum Literis & Decretis Principis sui non parendo; Si per Legem Gratiae liber est populus à solvendis Decimis, quae Ministris Dei debentur, eadem Lege liber erit à solvendis tributis, quae alijs Ordinibus & Potestatibus debentur. Nam lege Gratiae omnes pariter Christiani in unam Libertatem sunt adsciti. Si ob hoc, quod sublatum est Sacerdotium Judaeorum, non plus habent Sacerdotii Christiani Sacerdotes quam id quod commune est omnibus, neque illis suos proventus deberi; pari ratione abolito Regno Judaeorum, Christiani non plus erunt Reges, quam caeteri Christiani. Nam per Legem Gratiae omnes ex aequo Regale Sacerdotium esse censentur; Quodsi Christiani Principes Decimas & Proventus Successoribus Apostolorum non rectè contulerunt; minus rectè Apostolis ipsis primi illi Christiani, pretia Bonorum omnium suorum conferebant. Si nefas est Pontificem ob non redditas pecunias populum excommunicare, majus erit nefas, quod Apostoli ob negatam pecuniam Ecclesiae dicatam utraque morte condemnabant. Si non pendendum est Pastori, nisi pascat & doceat, non pendendus erit etiam à plebe suus Census Statui & Ordini Militari, nisi militet, & populum Dei tueatur. Si denique non sunt validae Dotes & Privilegia Majorum & Antecessorum nostrorum Ecclesijs collata, cujus erunt firmitatis illa, alijs Ordinibus sub paribus signis, pari atramento & pelle concessa. Atque hae sunt illae Evangelicae rationes, quae nunc Orbem Terrarum seditionibus, tumultibus, perjurijs & Sacrilegijs implent. Gravi igitur & molestissimo animo ferimus, quod adversus Decretum nostrum tales literas, talibus impijs Dogmatibus consutas miseritis, quae non solum indigna sunt auribus nostris, & ab universa Ecclesia Catholica damnata, sed etiam à nobis & alijs Christianis Principibus publicis edictis vetita. Et proinde denunciamus Vobis, hanc immutabilem voluntatem & sententiam Nostram, quod Decretum Nostrum justè & legitimè latum nulla ex parte mutari, neque Dominum Episcopum, & Jura ipsius, justo & debito Patrocinio deserturi sumus. Et si in ea contumacia perseverare volueritis, nos id quod justum, & Christianum Principem attinet, exequemur. Datum Petricoviae 19. Januarij Anno Domini 1528. Ten Reskrypt Krola Zygmunta *in Volumine Legum sub Anno 1527. pagina 484.* inserowany: *Jus Decimae Mensae Episcopalis* Biskupstwa Kujawskiego *& perconsequens* inszych Biskupstw y Katedr zasczyca: *Contra renitentes*, takowey Dziesięcinie y wydaniu iey *Censuras Excommunicationis latas*

 w tymże

w tymże sądzie Duchownym Konsystorza Kujawskiego *Authoritate Majestatis protegit*, że *Christiani Principes* a nie *homines privati Decimas & Proventus Successoribus Apostolorum*, to iest Biskupom nadali, przyznaie, y onych że wydawanie *seriò* nakazuie iako Chrześciański Pan y Sprawiedliwy: A wzgląd oraz maiąc na to, że kiedy ieden *Constatus* Swiecki *contra Constatum Spiritualem*, & *Jura, Libertates ac Prærogativas illius*, powstawać będzie y one naruszać, (iako na ten czas za natchnieniem duchow Luterskich w Prowincyi Pruskiey na to się było zaniosło) tedy za tym poydzie y nastąpi, że Stan Swiecki o podobnyż uszczerbek y szwank swoich Praw Prerogatyw, swobod y wolności przyiść musi: tę zbawienną dla dobrey między obiema Stanami harmonij y zgody wyraził przestrogę: to mianowicie wyrażaiąc, że ieżeli dawne Prawa, Przywileje, y wolności Kościołom Duchownym y ich Poddanym nadane mocy mieć nie będą, iakąż moc mieć będą Prawa, Przywileje, y wolności Stanowi Swieckiemu służące, á na iedneyże karcie tąż samą ręką y pieczęcią stwierdzone. Zawsze tedy oboyga tych Stanow Duchownego y Swieckiego Prawa, wolności, Prerogatywy y Przywileje w parze y wspolnie z sobą chodzili, lubo przodkiem zawsze nieco Prawa Wolności y Przywileje Duchowne wzmiarkowano, *propter Status Spiritualis Prærogativam* iako to widzieć Roku 1550. za Zygmunta Augusta y w inszych wszystkich potwierdzeniach generalnych *Jurium Status Spiritualis & Sæcularis*, albowiem Swobody, Wolności, Prawa y Przywileje Stanu Duchownego, pierwsze są y dawnieysze od Swobod, Praw, Wolności, Przywilejow y Prerogatyw Stanu Swieckiego, była by to za tym nie tylko *nova inversio*, ale cale *eversio Statûs*, żeby ieden Stan naprzykład Swiecki, lub też Swieckie ktore Ziemskie *subsellium* miało sądzić y pod swoy sąd podciągać, Jurysdykcya Swiecka Jurysdykcyą Duchowną; Dekreta Duchownych Sądow Dekretami Sądow swoich przesądzać. Ten ci to zamach uczyniono Dekretem ostatnim w tey mierze Ziemstwa Warszawskiego, ale nie zdarzy tego *Justus Judex* Bog Sędzia Naywyższy, ktory *justitias nostras judicabit*, y nie raczy ieszcze *præcipitare fata* tey Oyczyzny, nie dopuści tego Sprawiedliwość J.K. Mći P. N. M. ani Staropolska pobożność Synow Prawowiernych tey Oyczyzny, oraz gorliwość przy manutencyi Praw y Wolności zobopolnych.

Lecz żebyśmy nie zdali się *in scirpo quærere nodum*, dla obiaśnienia wyraźnie każdego w tey niepotrzebnie wszczynaiącey się zawierusze *quis nos turbo vehit*, oraz dla otworzenia oczu każdemu, komu iak rzecz iest w sobie samey, *perspicuè* rozeznać tuman iakiś w oczy puszczony nie dopuszcza, słuszna rzecz iest dalszemi obserwacyami nad każdą kategoryą w Dekrecie o ktorym rzecz iest traktowaną wyrażonemi, podać *publico ad discernentiam* apparencyi *à veritate*, rzeczy istotney *ab animorum præventione*.

Trzy

Trzy tedy kategorye walne w Indukcie swoiey do tego Processu Ziemstwa Warszáwskiego *assumpsit* strona Stanu Swieckiego, przeciwko Stanowi Duchownemu, bo tak się *in verbis* explikuie: *Circa quam remonstrationem eadem Pars Actorea ex parte Status Sæcularis contra Statum Spiritualem trinas principales & præcipuas Cathegorias præter alia numerosa gravamina inferius exarata*; Primam *ratione Evocationis in Causis Decimarum, Censuum, Summarum contra inscriptum Forum, Testamentorum, Granitierum, fundorum, & alijs Terrestribus per multa genera in se complectentibus, Foro & Judicio Sæculari subjectis, ad Forum Spirituale incompetens intra & extra Regnum.* Secundam *In puncto Decimarum Manipularum non modo ad Ecclesias Parochiales, sed etiam ad Mensam Episcopalem usurpationis.* Tertiam *intuitu avulsionis Bonorum Terrestrium ab Equestri Ordine, in quo Defensio Fidei ac Ecclesiæ, tum Libertatis cum eisdem indivisæ consistit & fundatur ad Judicium introduxit.*

OBSERVATIO 2da.

NA to *præambulum hoc loco* kładziemy *Nro 2do Observandum*, że według wyraźnego tenoru tego *Accessorium* w Indukcie klaryguią, że to tu nie iest *Actio* Osoby albo Osob przeciwko Osobom z iedney y drugiey strony: ale że to iest wyraźnie *Introductio* we trzech Kategoryach sprawy: *Status Sæcularis contra Statum Spiritualem*: Co to iest *novum quid & nunquam auditum in Statu*, aby ieden *Constatus* miał *contra Constatum* co stanowić, lub sobie *Judicij Authoritatem* przywłaszczać, *reclamant* przeciwko temu wszystkie fundamentalne Prawa, y Statuta Swobod, Wolności y Prerogatyw zobopolnych. Zygmunt I. w Reskrypcie *ad Consiliarios Terrarum Prussiæ* wyraźnie powiada: *Si denique non sunt validæ Dotes & Privilegia Majorum Nostrorum, & Antecessorum Ecclesijs collata? Cujus erunt firmitatis illa, alijs Ordinibus, sub paribus signis, pari atramento & pelle concessa.* Zygmunt August Syn Jego Roku 1565. w Deklaracyi swoiey Seymowey: *Quod nullus Status in alium Libertate gaudentem, potest quidquam novi præsertim contra Jura, Libertates, & Immunitates alterius statuere, per quod alter Status gravaretur, & in ipsis suis Libertatibus opprimi posset. Nos vero volentes unicuique quod suum est reddere, & agnoscentes nos æquè Spiritualibus ac Sæcularibus Jura, Immunitates, Libertates ac Privilegia confirmasse, tam Literis quam Jurejurando nostro, ideoque inviolabiliter eadem manu tenere & conservare debere, & Protestationes ipsorum Reverendissimorum DD. consignare jussimus. Adhærentes simul Protestationibus in facie Reipublicæ tam Consiliariorum, quam Nuntiorum Terrestrium factis, præsertim Catholicorum, qui sarta tecta Jura Ecclesiastica omnia & Personarum Ecclesiasticarum esse voluerunt, & postularunt, ac Ipsos, imprimis vero Ecclesias omnes in Juribus, Libertatibus, Immunitatibusque earundem conservandos manutenendos esse duximus, prout conservamus manutenemus, & conservari ac manu teneri per nos & Successores Nostros perpetuis temporibus & in ævum decernimus Petricoviæ in*

viæ in

viæ in Conventione Generali die Sabbatho ante Dominicam Ramis Palmarum Anno Domini 1565. *Regni Noſtri* 36. *Anno.* Ta deklaracya. A że ſię tenże Zygmunt August *Anno* 1550. *in Confirmatione Jurium Generali* referuie do dawnieyſzych w te ſłowa:

Wſzyſtkie Prawa,Statuta,Daniny,Wolności,Swobody, Oſady zwyczaie y inne wſzyſtkie Liſty y Przywileje ktorymkolwiek ſpoſobem ſłowem piſane, tak poſpolite wſzey Korony y Państwiey należących: Duchowne y Swieckie. iako y z Oſobna Wſzem Stanom y Perſonom, mieyſcom poſpolicie y z oſobna żadnego nie wyimuiąc, od Krolow y Krolowych, Xiążąt Panow y Dziedzicow Korony Polſkiey y Ziem Jey, á mianowicie od Krolow ś. p. Kazimierzá Krola Wielkiego, Ludwika Loisa, Władyſława Pradziada, Władyſława Starego Stryia, Kazimierza Dziada, Olbrachta, y Alexandra Stryjow, y od Krola JMći Oyca Naſzego, Przodkow Naſzych, ſprawiedliwe y ſłuſzne, a ſprawiedliwie dane y ſłuſznie wydane, ktore takiey mocy mieć chcemy, iako by tu ſłowo w ſłowo piſane były, tak iako w ſobie ſame brzmią, nic im nie umnieyſzaiąc ani uwłaczaiąc, odnowić, potwierdzić, umocnić umyśliliśmy. Jakoż tym Liſtem Naſzym odnawiamy, umacniamy, potwierdzamy, y upewniamy, y mocne, trwałe niewątpliwe nieporuſzone y nieodmienne mieć chcemy na czaſy wieczne, y obiecuiemy Słowem Naſzym Krolewſkim y pod tą przysięgą ktorąśmy uczynili obowięzuiemy ſię, iż te wſzyſtkie wyżey mianowane Prawa Statuta Wolności Daniny Przywileje y Liſty przez Przodki Naſze ſławney Pamięci, a mianowicie Krola JMći Oyca Naſzego, ſłuſznie y ſprawiedliwie dane y wydane,mocnie a nieporuſzenie dzierzeć y według nich Poddane Naſze Stanow wſzelkich tak w Obec wſzyſtkie iako y z oſobna każdego zachowywać będziemy,y wſzyſtkim dzierzeć y zachowywać rozkazuiemy wiecznemi czaſy. A to co by im było przeciwnego, ani ſami czynić będziemy, ani innym czynić dopuſzciemy czaſy wiecznemi. A gdzie by ſię to trafiło, iżby albo przez Nas, albo przez kogo inſzego ſtało ſię co takowego, tym to Prawom, Statutom, Daninom, Przywilejom, Liſtom, Swobodom y wolnościom przeciwnego,albo iż byśmy im derogować,albo abrogować ſami przez ſię w czym chcieli, tedy to wſzyſtko żadney mocy ani wagi mieć nie ma, iakoż y my to kaziemy y pſuiemy, y nikczemne bydź nayduiemy tym Liſtem Naſzym czaſy wiecznemi. Przetoż w tey generalney *Jurium Status Spiritualis & Sæcularis* konfirmacyi, *comprehenditur* Statut Władyſława Krola w Roku 1458. nadany, a przez Kazimierza Jagellończyka potwierdzony w ſłowa naſtempuiące: *Et ſi Subditorum Noſtrorum Sæcularium commodis de benignitate Regali liberaliter intendimus, Juraque & Libertates eorum contra deteſtandam malignorum pravitatem defendimus, multo magis Regis pacifici Dominatoris univerſorum exemplo, per quem Reges regnant & Principes dominantur, Eccleſiam ſuam Sanctam & Perſonas Spirituales, & Sæcula-*

res

res illi subjectas, in Libertatibus Juribus ac Statutis à Sanctis Principibus editis conservare convenit ac tueri, ac ipsos ab omni oppressionis incursu conservare.

A coż się inszego w tym czasie przez ten Ziemstwa Warszawskiego *voluminosè* nie wiedzieć w ktorey Drukarni wydany Dekret, *contra omnem formam* publikowania Dekretow dzieie, tylko że się w brew idzie tym wszystkim wzwyż wyrażonym Wolnościom, Przywilejom, Prerogatywom, y Statutom Stanowi Duchownemu *ab ævo* służącym Prawom. W Trybunale nawet Koronnym, kiedy przypada sprawa Duchowna, nie tykaią się nigdy sami Sędziowie Swieccy, bez Duchownych, lubo tam częściey *minoris* tylko *Cleri Causæ* zachodzą, z Swieckiemi, *personarum ad personas*, a tu *in Causa Universali Cleri Majoris*, bo Kapituł, y Konsystorzow, y owszem *Status Sæcularis* iako w Indukcie wyrażono *contra Statum Spiritualem*, sam ieden Sąd Swiecki Ziemstwa Warszawskiego *Dictaturam* trzymaiąc, Dekreta Konsystorzow Dekretami swoiemi znosząc, *Legem præscribit Statui Ecclesiastico, quam non cognoverunt Patres eorum*, takowe Dekreta co do Dziesięcin, co do Czynszow Kościelnych, co do Testamentow, co do Exkommunikacyi cenzur Kościelnych, *tanquam in Foro & Judicio incompetenti lata traducendo.* A słychanaż to kiedy rzecz *in libera & æquali Republica*, aby ieden Stan nad drugim taką miał brać gorę y zwierzchność? w tey Oyczyznie gdzie zawsze *viguit* przy Wierze Swiętey Kanonow Kościoła Bożego (do ktorych wszystkie Swieckie stosuią się y stosować zawsze powinny Prawa, iako *in materia*, ktora *Conscientias concernit*) *intemerata observantia.* Bywały y dawnieyszych czasow sprzeczki y dyfferencye Swieckich *de Foro competenti*, aby *Evocationes* Osob Swieckiego Stanu do Sądu Duchownego nie bywały, chyba w sprawach właśnie Sądowi Duchownemu należących, aleć przecię Przodkowie nasi nie porywali się w tych kontrowersyach do Pozwow przeciwko Jurysdykcyom Duchownym pociągaiąc ie do Sądu swego Swieckiego; ale *legitimâ & usitatâ inter Consiatus viâ* do Seymu te rzeczy odnosili, aby tam przez Prawo y Ustawę Seymową te kontrowersye rezolwowane zostały; tak iest Konstytucya *Anni* 1433. *tit: de Sæcularibus non Citandis ad Jus Spirituale* w te słowa: *Præterea volumus, quod Laici deinceps pro debitis & in alijs Causis Civilibus per Clericos ad Forum Spiritualium non trahantur, nisi forte Causa sit Spiritualis vel Spirituali annexa, vel debitum fuerit Decimale.* O tymże Roku 1505. za Alexandra *tit: de Causis Sæcularibus in Judicio Spirituali non judicandis.* O tymże za Zygmunta Pierwszego *Anno* 1510. *tit: ut homines Sæculares ad Judicia Spiritualium pro re merè Sæculari non trahantur.* O tymże Konstytucya *Anni* 1552. gdzie w tych dyfferencyach *inter Status* względem Jurysdykcyi zachodzących ta materya iako *Concernens Statum*, za włożoną w to naypierwszego Krolewskiego Stanu powagą, na Seymie była *in plenis Ordinibus* traktowana y rezolwowana, naznaczono *Correctores Jurium*

tak *ex Spiritualium*, iako też *ex Sæcularium Ordine*, czas y mieyſce ziechania ſię onychże dla determinowania y ſpiſania obydwoch tak Duchowney iako y Swieckiey Jurysdykcyi przynależących; aby nikt odtąd *ignorantiam fori competentis* nie mogł *allegare*. Zkąd ſię pokazuie, że takowe Materye *Status*, nie mogą bydź rezolwowane chyba *per Status*; a nie przez iakie Sądowe *ſubſellia* za Pozwami na Trybunał, lub na Sądy Ziemſkie wydanemi. Wſzakże o tym y poźnieyſze ſą Prawa, iako to *Anni* 1607, *tit:* o Remiſsach w te ſłowa: *Nova emergentia* iednak na Seymie decydować mamy, y znowu *expreſſiùs Anno* 1627. *tit:* o Dekretach Trybunalſkich w te ſłowa: Trybunał iż *poteſtatem condendarum Legum* nie ma, iedno według Prawa od wſzytkiey Rzeczypoſpolitey poſtanowionego ſądzić powinien takich Spraw ktore by w Prawie opiſane nie były, przypuſzczać przed ſię nie ma, ani *pænas irrogare*, ani niemi nikogo *aggravare* nad to iako ieſt Prawem poſpolitym oznaczone, a gdzieby ſię takowe Dekreta lub klauzuły ich znalazły, ktore by *vim Legis ſaperent*, abo pokoy poſpolity wzruſzały, iako to niektore *additamenta* w pewnych Dekretach na przeſzłym Trybunale Lubelſkim w ſobie maią, do takich żaden pociągniony bydź nie ma, y owſzem maią *nullitati ſubeſſe*. Co ieżeli o Dekretach Trybunalſkich *ſupremæ iſtantiæ* chce mieć Prawo, dopieroż o Dekretach Ziemſkich *i ferioris ſubſellii*, kiedy ſobie *uſurpant poteſtatem* ferować Dekreta *vim Legis ſapientia*, iako ſię dzieie, kiedy do Ziemſtwa Warſzawſkiego pociągniono Konſyſtorze, Jurysdykcyą Duchowną w Sprawach Prawami nie tylko Kanonow Kościelnych, ale y Prawem Koronnym do Sądu Duchownego należących, od takowych Spraw *nullo Jure* odſtrychniono Dziesięciny *ad Menſam Epiſcopalem ab ævo* od początku Chrześciańſkiey Wiary w Polſzcze wſzelkim Prawem należące zniesiono, y ſkaſsowano bezprawnie, Dekret ſwoy *Voluminoſo opere contra omnem uſum & praxim, novo exemplo*, miaſto wydawania Extraktow, do Druku podano; Czyli to aby *inter plures ex re impreſſa* uczynić impreſſye, przez tę ſamę prewencyą, że to ieſt rzecz drukowana, *absque diſcernentia*, co ieſt, co nie ieſt, a przecię w każdym dobrze rządzonym Pańſtwie żadna rzecz *ad Typum* wychodzić nie powinna, *ſine debita approbatione*, tu zaś *ſub tacito nomine* Drukarni pokątnie rzecz *in ſummum præjudicium Statûs Spiritualis* wydrukowano, a ponieważ *ſcripta manent*, dopieroż *prælo impreſſa per longas ætates durant, conſiderandum nè ventura ætas in ſeris Nepotibus præventionibus laboret*, kiedykolwiek im ſię drukowanych tych foliałow czytać doſtanie, mianowicie *ignaris, quid præſens volvebat ævum*. Przetoż Stan Duchowny daleko ſłuſzniey y przyzwoiciey żali ſię, aniżeli w Manifeſtach Oſob Swieckich y Stanu allegowani Jchmość *Concives* o takową Konſyſtorzow y Zwierzchności Duchowieńſtwa pod Sąd Swiecki Ziemſtwa Warſzawſkiego bezprawnie uczynioną Ewokacyą: przez co *totus Ordo Hierarchicus Eccleſiæ* w Jurysdykcyach ſwoich *in-*

compe-

competenter impetitus, Dekretem przerzeczonym Sądu Ziemſtwa Warſzawſkiego zoſtaie *contra omnia Cardinalia Jura* obarczony.

Na czym zaś, y na iakim fundamencie, Prawach czyli dowodach znayduią ſię tych trzech przedsiewziętych *ſupra* wyrażonych kategoryi do Ziemſtwa Warſzawſkiego introdukowanych *probationes*, daley ſię przypatrzyć należy. Kładą tedy *in Capite probationum* Manifeſtacye po roznych Grodach Mazowieckich, y niektorych innych bardzo *læſivè & injuriosè contra Statum Spiritualem* poczynione y napiſane, w terminach uraźliwych przeciwko wſzelkiemu Prawu, ktore *læſivas Proteſtationes* do Akt przyimować zabrania: a nie ieſt że to *læſivum & injurioſum*, kiedy w tych Manifeſtach Pozwy do Sądu Duchownego wydane nazywaią *temerariam ad Forum incompetens Evocationem*, kiedy Dziesięciny Prawem Boſkim, Prawem naturalnym, y Prawem piſanym tak Duchownym iako y Koronnym należące y nadane nazywaią *Decimas prætenſas*, zwyczaie Jurysdykcyi Sądow Duchownych mienią bydź *corruptelam*, w tych Sądach *impunitatem* żadaią *practicari ad acquirendam majorem Cauſarum Copiam*, Dziesięciny *ad Menſam Epiſcopalem originativè & primitivè Jure publico* nadane y należące nazywaią *Decimas ſine fundamento prætenſas. Perſonas Spirituales ad ferenda Reipublicæ onera per Cenſuras adigi*, pretenduią. Kanony y Uſtawy Kościelne *Mare peregrinarum Legum* mianuią, y innych wiele uſzczypliwych rzeczy w tychże Manifeſtach nakładſzy, one *pro Documento & pro ratione* założoney ſwoiey *primo loco* kategoryi *ratione Evocationis in Cauſis Decimarum, Cenſuum* kładą; Powtore *pro documento & baſi* teyże kategoryi rożne Inſtrukcye Seymikow Poſelſkich Poſłom na Seym obranym dane *in numero* przytoczonych kilkanaście, ale *quod & quale probationis genus ad ſuum intentum* ztąd *eliciunt*, nikt zgadnąć nie może.

OBSERVATIO 3tia.

MAnifeſtari, flere, querulari & proteſtari każdemu wolno, ale *ad Convictionem Partis Manifeſtatæ ſi accuſare ſufficit? nemo innocens*. Manifeſtacya każda ieſt nic inſzego, tylko iedno obżałowanie y uſkarzanie ſię, ale ta *nullum gradum probationis facit* przeciwko ſtronie, lecz trzeba dokumentalnie dowieść to wſzyſtko, o co ſię kto Manifeſtem uſkarza; inaczey wyrażonych w Proteſtacyi punktow nie dowiodłſzy, nie ieſt to Proteſtatio każdemu Prawem pozwolona, ale *publica alterius cum læſione honoris Proſtitutio* wſzelkim Prawem zabroniona y zakazana.

JNSTRUKCYE na Seymikach Poſłom na Seym od Ziem Wojewodztw lub Powiatow dane, ſą to *Regulæ agendorum & promovendorum* na Seymie, ſą to *deſideria publica* ktorego Wojewodztwa, Ziemi albo Powiatu, ale nie ſą Prawem, ktorymby *intentum* iakie dowodzić można, poki na nie przez Konſtytucyą albo *pro*, albo *contra* nie zaydzie rezolucya. A zatym y tę tu

in suo numero excerptami czyli extraktami wyięte y przytoczone Instrukcye nic nie dowodzą, co się tycze *Cathegoriam Evocationis assumptam primo loco ad probandum.* Obaczmyż tedy daley czym *Objectionem Evocationis* zadaną dowodzić usiłuią.

Przywodzą tedy daley *ad probandum primam Cathegoriam* Processu *Pastoralem literam circularem* Xcia JMći Biskupa Poznańskiego do Duchowieństwa swego wydany, w ktorym *pro Officij Pastoralis debito indolet super malignitate temporum, exhortatur Paternè* każdego, aby powinności Kościołom od nich należące oddawali, *& sacrificent suo Creatori victimas, quas sibi in recognitionem supremi reservavit Dominij*, ubolewa nad tym, że Dziesięciny *denegantur Ecclesijs*, a oneż po Chłopach wytykaią do Dworow y zwożą; w kwocie pieniężney, co się podoba, Kościołowi, albo nic nie daiąc. A maiąc te Dziesięciny nie tylko Statutami Nayiaśnieyszych Krolow Polskich y Przywilejami, ale y z osobna Przywilejem *Vladislai Ducis Masoviæ de Anno* 1446. *Decimas Manipulares omnis grani & seminis ex Agris & Agriculturis Cmethonum & quorumvis Colonorũ Villarum omniũ tam Regalium, quam Spiritualium, & Nobilium intra totum Ducatum Masoviæ consistentium Mensæ Episcopali Posnaniensi perpetuo & in ævum* przyznane applikowane y naznaczone, aby ten *abusus* wytykania do Dworow Dziesięcin Stołowych Biskupich *non sine onere conscientiæ* wprowadzony, bez wszelkiey słuszności y Prawa daley mieysca nie miał, a co Kościołom przynależy, Kościołom się podług wszelkiey słuszności dostało, *pro informatione sui de Statu omnium Decimarum ex omnibus Colonis Oppidis in Ducatu Masoviæ*, zleca Duchowieństwu swemu *in Ducatu Masoviæ Curam Parochiarum habentibus*, aby *juxta puncta præscripta* sobie postąpili; y inwestygacyą po Parafiach swoich uczynili *ad informationem capiendam*, y spisawszy informacyą według punktow sobie podanych, razem z tymże Instrumentem Processu do siebie odsylali. Y coż to tu z tąd y tego wszystkiego *ad probandum Evocationis intentum* za dowod z tego Processu cale tu *non ad Cathegoriam* przytoczonego, albowiem Ewokacya bydź nie może nigdy chyba przez Pozwy y pociąganie kogo, *ad Forum indebitum*, tu zaś w tym Processie ani w Punktach Instrukcyi w nim przydaney nikomu nie intymuią Pozwu, nikogo nie pociągaią do Sądu; Coż to za konsekwencya z tąd: Biskup Process swoy wydał do Xięży Dyecezyi swoiey, aby się informowali, y inwestygacyą porządną uczynili o Dziesięcinach do Stołu swego należących. Coż z tąd mowię za konsekwencya, że przez to *probatur prætensæ Evocationis Cathegoria*? y owszem tym allegowanym Processem *difformia & dissona* tym rzeczom, ktore w Manifestach swoich wyrazili teraz kładą: bo w Manifestach wspomnionych na tym się zasadzili, że *Ordo Equestris* zwłaszcza *Ducatus Masoviæ* ma *radicale Jus Privilegio Vladislai Ducis Masoviæ* sobie służące *Libertationis & exemptionis* à *Datione Decimarum*, a przetoż *querulabantur & conquesti sunt*; że *Equestris Ordinis Personas ac alios ad dan-*

das

das easdem Decimas, etiam ad Mensam Episcopalem sine fundamento prætensas, obligando adigunt: a tu znowu *totum aliud* przytoczyli: *Privilegio olim Vladislai Ducis Masoviæ de Anno* 1446. *Decimas omnis grani & seminis ex agris & agriculturis Cmethonum & quorumvis Colonorum Villarum omnium tam Regularium Spiritualium quam Nobilium intra totum Ducatum Masoviæ consistentium Mensæ Episcopali Posnaniensi perpetuo & in ævum donatas, applicatas & assignatas esse;* Musiał tedy tenże sam Xiąże Mazowiecki Władysław tegoż samego Roku 1446. y Biskupom Poznańskim Dziesięciny do Stołu ich nadać y przyznać, oraz Stanowi Rycerskiemu od wydawania przerzeczonyeh Dziesięcin Przywiley Wolności, ktorym się zaszczycaią nadać, ale kto czytał *in fonte* Autentyczny ten Przywiley *Vladislai Ducis Masoviæ de Anno* 1446. á należało go pierwey przeczytać każdemu, aniżeli *in fundamento non subsistenti* w Manifestach swoich takie rzeczy allegować, przy ktorych się zostać trudno: Każdy obaczy y uzna, że ten allegowany Władysława Xiążęcia Przywiley nic w sobie nie ma, tylko zgodę *vel si placet* kompozycyą o zwożenie Dziesięciny Duchowieństwu należącey w Xięstwie Mazowieckim: Ta zaś umowa y ugoda stanęła między Biskupem Poznańskim na ten czas z iedney, *& cum Nobilibus Terrigenis ac subditis Ducalibus Sæcularibus,* z drugiey strony, ktorey Dziesięciny *secundum antiquam praxim, in grano vel manipulis* przyznawszy, o zwożeniu tychże Dziesięcin natym stanęło; Ażeby z Dobr Xiążęcych *sine ulla controversia* Dziesięcina przez Poddanych Biskupowi y Plebanom była odwożona: z Dobr zaś Szlachty żeby była wytyczna, ale do zwożenia iey Poddani Szlacheccy *non astringantur;* y ta iest cała Summa Przywileju Władysława Xiążęcia Mazowieckiego, w ktorym naymnieyszey wzmianki nie masz *de Foro* względem Dziesięcin. Jeżeli zaś w tymże Przywileju dołożono, że Szlachta ktorymby Xiąże nadał w Dobrach swoich Majętności iakie y Possessye, tedy ci *non Jure Theutonico,* ale *Jure Ducali* z Dobr swoich odpowiadać maią, to cale żadney konnexyi nie ma z Interessem Dziesięcin, tylko szczegulnie Szlachtą *à Jure Theutonico,* to iest od Prawa Mieyskiego *eximit,* ale nie od Sądu Duchownego y Prawa Swiętych Kanonow Kościoła Bożego, ktore nie iest żadne *Jus Theutonicum,* ale iest Sąd *Authoritate Ecclesiæ* ustanowiony y utwierdzony.

Kładę daley dwie Kopie *Citationum,* iednę *de Anno* 1752. *die* 10. *Januarij;* Drugą *Anno eodem die* 28. *Januarij* wydaną *ad Instantiam V.* Saryski wydane obiedwie *in materia & negotio Decimarum ad Mensam Episcopalem Posnaniensem debitarum,* gdzie w iedney *continetur Monitorium de Censuris per Judicium contra Contumaces relaxandis,* w drugiey iest *simplex Citatio.*

Te obiedwie Cytacye *nil faciunt ad numerum* dowodow *assumptæ Cathegoriæ probandæ Evocationis,* iako ani żadne Processa, Sentencye, Dekreta, Sądu Duchownego rozmaicie y w rożnych tey Indukty *voluminosè* zebraney allegowane, bo z tego wszystkiego

ad probandū assumptū Evocationis Swieckich przez Duchownych *nihil evincitur*: trzeba było wyprobować *ante omnia*, że *Causæ Decimarum* w Kategoryi pierwszey wyrażone do Sądu Duchownego nie należą, czego nigdzie dotąd *per omnia* w Indukcie swoiey *allegata* niedowiedli, ani daley dowiodą. Co tedy iest *actum coram proprio legitimo Judice & Judicio, frustra & nulla ratione in contrarium ad intentum trahitur, probandæ Evocationis*. Jakoż *meretur admirationis notam*, że w tey Indukcie y dawnieyszych wiekow, ieszcze *ante Constitutionem* 1635. *Anni*, na ktorey naywięcey się zasadzaią, Duchowne wzruszaią Dekreta, aby tylko Dekret iaki Konsystorski znaleziono, iuż to zaraz *pro Evocatione interpretando*, Wolności Stanu Szlacheckiego granice, *eousque* rozciągaiąc, że oprocz Prawa Koronnego inszego żadnego słuchać nie maią *Jus peregrinum*, iakim nazywaią Ustawy y Kanony Kościelne, ale ieżeli to *Jus SS. Canonum* iest *Peregrinum*, oglądać się należy nato, aby taki sam nie był *Peregrinus ab Ecclesia* daleko wędruiący, iako ow *adolescentior filius in Parabola Evangelica*, ktory *peregrè profectus est in terram longinquam & perdidit substantiam suam*: Lecz y to *non prætereundum*, co w tey Indukcie między inszemi rzeczami *allegant*, że Stan Szlachecki iest fundamentem Kościoła, y że y Swieccy rozumieią Pismo Boże, lecz że nas Pismo Boże naucza *non plus sapere quā oportet sapere*; oraz *Divitibus hujus Sæculi præcipuè non sublime sapere*: przetoż *Ordo Equestris* Jmć Szlachta Bracia & *totus Status Sæcularis*, ktorych *in charitate perfecta Fraternitatis prosequitur* y zwykł *prosequi* Stan Duchowny *cū omni Veneratione debita*, wiemy że są *unius Sanctæ Matris Ecclesiæ Filij*, zaczym też pomnieć powinni, że *plus Ecclesiæ debent*, ktora ich *in vitam æternam ac beatam dirigit, quam huic Sæculo* y iego doczesności. Cesarzowie, Monarchowie, Krolowie y Krolestwa *accesserunt* y *accedunt ad Ecclesiam cum obedientia subijciendo* się *Juribus Ecclesiæ*, a nigdy Kościołowi Bożemu *non dictarunt Leges*, chociaż *in absolutis Dominijs* chyba przez odszczepieństwo; Była by to tedy *in Regno libero novitas inaudita*; aby *inverso Ordine Pastores Lege. Jurisdictionis regantur ab ovibus*; Wyrażono w siodmey zdami się Instrukcyi Seymikowey Polskiey, że na Stanie Szlacheckim Wiary Swiętey Katolickiey y Kościoła Rzymskiego ugruntowanie należy według Prawa Bożego: *Vos estis templum Dei*. A dla BOGA gdzież się podzieie to, co Paweł Swięty mowi w Liście swoim do Koryntyanow: *Quia non multi potentes, non multi Nobiles, sed ignobilia & contemptibilia elegit Deus ut confunderet fortia*: A wszakże to przecie y Swięty Paweł Apostoł był *ex nobili genere*, a to napisał. Ten też text Pisma Swiętego: *Vos estis templum Dei*, nie w tym wyrozumieniu brać mamy, w ktorym go szpocą: iakoż nie w tym sensie wyraził te słowa Swięty Paweł w tymże Liscie swoim do Koryntyanow 1. *ad Corynt: Cap*: 3. gdy napisał: *Nescitis quia templum Dei estis Vos & Spiritus Sanctus habitat in vobis, si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus*; w tych słowach upomina

Nas

Nas wſzyſtkich wiernych Apoſtoł, abyśmy ſię według Boiaźni Bożey w życiu y obyczaiach zachowali: tak iako Kościoł w poſzanowaniu wielkim mieceśmy powinni, tak abyśmy w Oſobach ſwoich Pana BOGA nie obrażali, ponieważ Oſoby wſzyſtkich wiernych ſą przez Chrzeſt Swięty poświęcone BOGU, tak iako Kościoł Swięty materyalny przy poświęceniu ſwoim ieſt BOGU poświęcony. Ale nigdy Paweł Swięty Apoſtoł nie myślał o tym w tych ſłowach, żeby na Stanie Szlacheckim Wiary Swiętey Katolickiey y Kościoła Rzymſkiego ugruntowanie należało, iako tu w tey Indukcie Proceſsu w Ziemſtwie Warſzawſkim introdukowanego byſtro y *incautè* wyrażono: bo grunt będąc fundamentem: Kościoł Boży na czym y na iakim fundamenci ieſt zaſadzony y ugruntowany, tenże Paweł Swięty Apoſtoł wyraża w Liście ſwoim do Efezow, a w nim do wſzyſtkich wiernych w te ſłowa: Jeſteście Obywatele Swiętych, Domownicy Boſcy, ufundowani na fundamencie Apoſtołow y Prorokow, y na ſamym Węgielnym Kamieniu Chryſtusie JEZUSIE; Trzeba by tedy naypierwey dowieść tego, że Stan Szlachecki ieſt to Stan Apoſtołow y Prorokow, y że właśnie ieſt węgielnym kamieniem iako Chryſtus JEZUS, aby ſię przy tym utrzymać, że na Stanie Szlacheckim Wiary S. Katolickiey y Kościoła Rzymſkiego, według Prawa Bożego: *Vos eſtis templum Dei* (iako w Indukcie wniesiono) ugruntowanie należy, czego poki nie dokażą, *temerè dictum eliminetur*. Nie darmo Sam Chryſtus przeſtrzegł: *Qui legit, intelligat*, y Apoſtołom natchnąwſzy ich Duchem Swiętym, *dedit eis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas*, dał im dar Ducha Swiętego, na wyrozumienie Piſma Bożego, aby nie każdy *paſſim texta* Piſma Bożego allegujący, przytaczaiący, y onemi *ad rem* lub *non ad rem irreverenter* ſzarzaiący (przez co wſzyſtkie naſtały herezye) rozumiał y trzymał, że iuż ieſt *aſſecutus ſenſum* Piſma Bożego, y *ſenſum Domini adeptus*, gdyż pyta ſię Paweł Swięty Apoſtoł w Liście ſwoim do Rzymian: *Quis cognovit ſenſum Domini, aut quis Conſiliarius Ejus fuit?* ponieważ *Clavis intelligentiæ de legitimo ſenſu Scripturarum Sacrarum judicandi & decidendi*, nie gdzie indziey tylko przy ſamym Kościele Swiętym Katolickim pod iedną powſzechną widomą Głową tegoż Kościoła Bożego, ktorą to Głową ieſt Ociec Swięty, zoſtaie, y znayduie ſię. A zaś *membra Eccleſiæ Chriſti fideles* zawſze od wiekow ten Artykuł Wiary *in Profeſſione Sanctæ Fidei Catholicæ* wyznawali y wyznaią w te ſłowa: Także Piſmo Swięte według tego rozumienia, ktore trzyma Swięta Matka Kościoł Boży, do ktorego należy rozſądek o prawdziwym wyrozumieniu Piſma Bożego, przyimuię, ani go nigdy inaczey tylko według iednoſtaynego zdania Oycow Swiętych brać, y tłumaczyć nie będę. Nigdy zaś ſobie tego nie przyznawali, że oni Piſmo Swięte rozumieią, y że na Stanie Szlacheckim Wiary Swiętey Katolickiey y Kościoła Rzymſkiego według Prawa Bożego: *Vos eſtis Templum Dei*, ugruntowanie należy, tak iako w Indukcie *proprijs verbis* nie-

bis nie bacznie wyrażono. A dla gruntownieyszey ieszcze y wyraźney w tey materyi, ktora w sobie *involvit Articulum Fidei*, przestrogi, wiedzieć y trzymać mamy, że każdy wierny y każdy z nas z osobna w Osobie własney, iesteśmy Kościołem Bożym BOGU przez Chrzest y Sakramenta poświęconym: Ale nie przez to zaraz iesteśmy Kościołem Swiętym Powszechnym, bo Kościoł Swięty Powszechny iest Zgromadzenie wszystkich Wiernych, w iedności Wiary, Sakramentow, y Nauki Chrześciańskiey pod iedną Naywyższą Głową Chrystusową, y Jego na świecie Namiestnikiem Piotrem, y Piotra Swiętego nastempcą. Jest tedy Stan Rycerski należący do Kościoła Bożego, bo nas wszystkich Łaska oświecenia Bożego *in unitatem Fidei congregavit.* Jest Stan Rycerski składaiący z inszemi wszystkiemi wiernemi Kościoła Bożego *Corpus*; Jest Stan Rycerski postanowiony na obronę Kościoła Prawowiernego y Wiary Swiętey oraz Oyczyzny iako ma w sobie Statut Herburta, ale nie iest Kościołem powszechnym, ani fundamentem Kościoła Powszechnego, ktory Chrystus postanowił na Piotrze iako na opoce, y na fundamencie Apostołow, Pasterzow, Nauczycielow, Prorokow, Ewangelistow, iako się wyżey rzekło. A zatym gdzie Apostołowie, gdzie Prorocy, gdzie Ewangelistowie, gdzie Doktorowie Swięci y Jch iednostayna nauka, gdzie Pasterze y Jch Zwierzchności nieprzerwana od wiekow Sukcessya y nastempowanie po Piotrze, tam iest Kościoł, tam iest Wiary Swiętey Katolickiey y Kościoła Rzymskiego według Prawa Bożego ugruntowanie y nie wzruszony nigdy fundament według Wyroku Chrystusa Pana Zbawiciela Naszego: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.*

A kiedy *ex supra recensitis Protestationibus, Processibus, laudis*, czyli *Instructionibus ac rationibus adductis nihil convincens* ani *probans* do dokazania tey pierwszey *Evocationis* Kategoryi przedsiewziętey nie pokazano, ieszcze tedy daley miarkować musiemy, na czym *summam vim ad probandum intentum suum* zakładaią: a to iest na fundamencie Praw Koronnych: *Annorum* 1433. 1570. 1578. 1635. 1678. y 1726. w wszystkich prawie Protestacyach przytoczonych. Co ieżeli tak iest, przysłuchać się trzeba tym Prawom allegowanym, iako brzmią, y co w sobie maią, ażeby Nas *Pædagogus Noster* Prawo nauczyło, czego się trzymać.

Anni 1433. Prawo naypierwey do tey Materyi allegowane to ma w sobie: *titulo: de Sæcularibus non citandis ad Judicium Ecclesiasticum.*

„ Præterea volumus, quod Laici deinceps pro Debitis &
„ in alijs Causis Civilibus per Clericos ad Forum Ecclesia-
„ sticum non trahantur, nisi Causa forte sit Spiritualis,
„ vel Spirituali annexa, aut Debitum fuerit Decimale.

Anni 1578. Prawo *secundo loco* allegowane *titulo:* Co sądzić maią *Nro* 9. to wyraża co do Ewokacyi. „ A gdzieby kto
„ ex Civili Causa Causam Criminalem czyniąc, na Seym al-

„ bo

„ bo za Dworem kogo wyzwał, tedy gdy będzie uznana
„ przez nas na Seymie Cauſa Civilis, ma takowy Evocans
„ pænam Centum Marcarum & Seſſionis Turris ac Damna
„ według Konſtytucyi luere, à Cauſa ma bydź ad Forum
„ competens odeſſana.

Anni 1670. Konſtytucya *tertio loco* allegowana *tit:* o Appellacy-
„ ach w te ſłowa: Od Sądow Ziemſkich y Grodzkich nie ma
„ bydź Appellacya tak Aktorowi iako y pozwanemu do-
„ puſzczona in Cauſis infraſcriptis, to ieſt in executione
„ rei judicatæ, ad Inſcriptionem Exemptionum liquidarum,
„ Deductionis Scrutiniorum, Inquiſitionum, także do reko-
„ gnicyi Summy 3000. nieprzechodzącey, ktorych finis
„ albo probatio, albo Evaſio, wyiąwſzy żeby falſitas Re-
„ kognicyi była, y zadana, także pro vulneribus, pro taxa
„ Capitis Plebeij, pro extraditione ſubditorum, tudzieſz o
„ Dziesięciny liquidi Juris, o wyderkaffy *&c.*

Anni 1635. Konſtytucya *quarto loco* przytoczona: ma naprzod
„ Nro 10. fol 854. titulo Ordynacya Rzpltey Dobr Ziem-
„ ſkich Dziedzicznych, w ktorey diſponitur de non alie-
„ nandis Bonis Terreſtribus Donacyami, wendycyami ani
„ ſukceſsyami. Ma ſecundo tit: o wyderkaffach Nro 11.
„ fol. 856. żeby in fraudem & eluſionem Legis pod pre-
„ textem wyderkaffow Dobra Ziemſkie od Stanu Szlache-
„ checkiego nie odpadały; nie będzie mogł żaden więkſzey
„ Summy zaciągać na Majętność ſwoią, tylko taką, ktora-
„ by Dimidium valoris tey Majętności nieprzechodziła, á
„ o zapłacenie takowych Czynſzow Forum y Proceſs na
„ kwerele ſine quavis Appellatione, ktorey nie ma Citatus
„ ani Pozwami adCaſſandum, ani Sublewacy ami retardare
„ Exekucyi, ale Staroſta in Bonis Jure victi powinien ią
„ czynić ſemotis omnibus diffugijs, ſub pæna Trecentarum
„ Marcarum, & in realem Poſſeſſionem Dobra podać temu
„ czyia Summa, ktory in Poſſeſſione Jch tak długo bydź
„ ma, aż ktory odłoży Summę, lub proximiores Deſcenden-
„ tes, lub ktorykolwiek z Stanu Szlacheckiego z zapłace-
„ niem zatrzymanego czynſzu. Ma także Nro 12. fol.
„ 857. tit: Forum Ludzi Szlacheckich z Duchownemi, za
„ wyraźnym Stolicy Swiętey pozwoleniem, Ordinem In-
„ ſtantiarum intra regnum in Cauſis Criminalibus determi-
„ nuiąc. A ieſzcze Nro 13. tit; Forum Ludzi Stanu Szla-
„ checkiego z Duchownemi in Civilibus Realibus: gdzie
„ co ſię tycze Spraw ratione ſimplicium Injuriarum, Civili-
„ um, Terreſtriũ &c. ac Granicialium, a to ma bydź Forum
„ każdego Szlachcica z Duchownym Ordinario Proceſsu
„ w Ziemſtwie y na polu, a per appellationem w Trybu-
„ nale, maią ſię takowe Sprawy odprawować in Judicio
„ Compoſito, iako y drugie Sprawy Duchowne *&c.* Na
„ oſtatek Nro 14. fol. 857. tit: Kompozycya o Dziesięci-

 „ ny

„ ný w te słowa: Uſpokaiaiąc rożnicę, ktora między Sta-
„ nem Szlacheckim a Duchownym, o Dziesięciny Dobr
„ Szlacheckich (gdyż z Majętności Naſzych według da-
„ wnego zwyczaju ſine ulla contradictione Dzierzawcow
„ naſzych wolna zoſtawa wytyczna Dziesięcina) do tych
„ czas nie ieſt ſkończona: A że generalna po wſzyſtkich
„ Dyecezyach kompozycya propter inæqualitatem fundo-
„ rum & agrorum bydż nie może, Poſtanawiamy za wyra-
„ żnym Stolicy Swiętey Apoſtolſkiey pozwoleniem, aby
„ każdy Biſkup w Dyecezyi ſwoiey, w ktorey Dziesięciny
„ idą, Compoſitiones de Conſenſu Rectorum factas & fa-
„ ciendas, dawne Kontrakty y kwity approbent czaſy wie-
„ cznemi. A gdyby ſię Duchowny zgodzić nie chciał,
„ powinien będzie Loci Ordinarius na inſtancyą każdego
„ Szlachcica, przybrawſzy do siebie duos ex Capitulo no-
„ bili genere natos, komponować takową dyfferencyą na
„ pieniądze, y non obſtante refragatione Duchownego de-
„ cydować, maiąc oſobliwy wzgląd, na onera, y na ſpu-
„ ſtoſzenie ubogich ludzi. A tam, gdzie z ktorych gruntow
„ Małdraty idą, Dziesięcina iść nie ma, y vice verſa w kto-
„ rych Dziesięciny idą, Małdraty nie poydą, chyba gdzie-
„ by in contrarium jaſne Funduſzow y zapiſow dyſpo-
„ zycye były produkowane. Więc że w niektorych kra-
„ iach Meſzne tak z Dobr Naſzych iako y Szlacheckich
„ miaſto Dziesięciny bez wſzelakiey dyfferencyi cum Spi-
„ ritualibus daią, przy tym zwyczaiu tamte Dobra zoſta-
„ wuiemy, A o Dziesięciny takowe pieniężne z tey kom-
„ pozycyi approbowane y decydowane poſtanawiamy, Pro-
„ ces do Grodu na Kwerele ſine appellatione, Ci zas kto-
„ rzy przy wytycznych zoſtawać zechcą, zwyczayny Pro-
„ ceſs do Ziemſtwa, a potym na Trybunał mieć będą; á
„ gdyby Duchowny na czas przypadaiący podług kom-
„ pozycyi od Szlachcica wziąć nie chciał, tedy ma pienią-
„ dze w Grodzie deponere, y o nie nie ma bydź inkwie-
„ towany, za pokazaniem kwitu Grodzkiego; A te kom-
„ pozycye wolno będzie każdemu podać do Akt Grodz-
„ kich każdego Powiatu, aby potomność nigdy do podo-
„ bnych nie przychodziła dyfferencyi. Ktory iednak
„ Szlachcić ultro zechce, aby z gruntow iego wytyczna
„ ſzła Dziesięcina, wolno mu to będzie nie tylko ſame-
„ mu trzymać, ale y Sukceſſorow obligować ſwoich *&c.*

Anno Domini 1678. Nro 5to przytoczone, Nro 28. fol: 560. tit: o Dziesięcinach: to ma w ſobie; Prawo o Dziesięcinach
„ podług Konſtytucyi Anni 1636. aby in executione zo-
„ ſtawało Authoritatę præſentis Conventus poſtanawiamy,
„ y ktoryby Dekret przeciwko wzwyż pomienionym ſta-
„ nął, nullitati ſubjacere ma.

Anno

Anno Domini 1726. *ultimo loco* położona Konſtytucya *ad eandem primo loco poſitam & aſsumptam Categoriam ratione Evocationis in Cauſis Decimarum, Cenſuum, Summarum contra inſcriptum Forum: Teſtamentorum, Granitierum, Fundorum, & alijs Terreſtribus permulta genera in ſe complectentibus, Foro & Jurisdictioni Sæculari ſubjectis ad Forum Spirituale incompetens intra & extra Regnum.* Ta zaś Konſtytucya. *Anni* 1226. tit: Warunek *de non alienandis Bonis* „ od Stanu Ryerſkiego y Mieyſkiego do Duchowieńſtwa, to ma w ſobie: Lubo to wielą Prawami y Konſtytucyami Seymowemi ſpecialiter Roku 1631. 1635. 1669. 1676. per expreſsum warowano ieſt, żeby Stan Duchowny neque modo Donationis, neque modo Venditionis, neque modo hypothecæ, neque alio titulo Dobr Ziemſkich, także Mieyſkich avellere do siebie nie ważyli ſię, iednak iż po Konſtytucyi Anni 1635. wiele Klaſztorow y Zakonow, także też Plebanow, y innych Oſob Duchownych Utriusque Ritûs Romani & Græci wiele Dobr takowych do Duchowieńſtwa vario titulo, częścią za zapiſami przedażnemi, częścią titulo Summ wniesionych Dimidium valoris Dobr przewyżſzaiących; Częścią też prætextuoſis fundationibus, non ſecundum Diſpoſitionem Konſtytucyi Roku 1635. circumſcriptam factis poprzyczyniali, przetoż reaſsumuiąc przerzeczone Konſtytucye cavetur, aby żaden nie ważył ſię qualicunque titulo Dobra Ziemſkie lub mieyſkie do Stanu Duchownego excepta fundatione de nova Radice non niſi prævia pierwey Conſtitutione na Seymie avellere, alias takowe pro nullis & irritis deklaruiemy, y wſzelkie takowe Dobra, ad Delationem cujuscunque Nobilis, Confiſcationi ſubjacere maią, ktorych połowa Delatori, á połowa ad diſtributivam Juſtitiam Noſtram Jure Caduco perſonæ Nobili conferendo należyć ma.

Z tych tedy Praw y Konſtytucyi wnoſzą *primam Categoriam ratione Evocationis in Cauſis Decimarum, cenſuum, ſummarum contra inſcriptum forum, Teſtamentorum, Granicierum, fundorum, & alijs terreſtribus permulta genera in ſe complectentibus, Foro & Jurisdictioni Sæculari ſubjectis ad Forum incompetens intra & extra Regnum.* Ale to *quô jure* konkluduią, przeyrzawſzy ſię w Prawach, ktore tu omiiaią, to łatwo każdy zważy, *Jure ne? an injuria?* wnoſzą. A naprzod *Anni* 1543. Konſtytucya *tit: quas Cauſas Judices Spiritualium cognoſcent*, to ma w ſobie *per expreſsum* „ Differentias Judiciorum inter Spirituales ac Sæculares perſonas, ſic in præſentibus Comitijs cum Conſiliarijs Noſtris Utriusque Statûs, ac Terrarum Nuntijs conſtituimus: ne ampliùs alteri alteros ad jus incompetens evocent; ut itaque ſit definitum, quæ Cauſæ ad Judicium Spirituale & quæ ad Sæculare pertinent, per hanc illarum deſcriptionem ſignificamus, deſcribimus, & conſtituimus de con-

„ ſenſu

„ ſenſu Dominorum & Prælatorum Spiritualium, necnon „ Dominorum Statûs Sæcularis, & Nuntiorum Terreſtrium „ Imprimis ad Judicium Spirituale pertinet judicare diffe- „ rentias fidei Sanctæ Chriſtianæ, Hæreſes, Blasphæmias con- „ tra Deum, & Apoſtaſias: item pro Decimis, ſeptem Sa- „ cramentis, Eccleſiæ beneficijs, ſacrilegijs, ſimonia, fæno- „ ribus, Spiritualium homicidijs, percuſſionibus, & vulnera- „ tionibus Ordinatorum aliàs Conſecratorum, Sacrorum „ nundinatione; & pro his qui confugiunt ad tutelam „ templorum: & monaſticorum cænobiorum, exceptis ta- „ men illis, quos jus Templis defendere non permittit, ut „ ſunt nocturni damnificatores in ſegetibus, fundis, vel „ agris: ſicarij aliàs diſpercuſsores liberè iter facientium; „ Fures publicè proclamati, vel ter in regeſtris conſcripti; „ Incendiarij, violatores Libertatum Eccleſiaſticarum, iſti „ & tales non debent in templis recipi atq; defendi: Item „ ad Judicium Spirituale pertinet judicare incantationes & „ magias, Cenſus perpetuos Eccleſiaſticos, & Terreſtres, & „ temporales reemptiones Eccleſiarum, Dotationes aliàs Po- „ świętne. Nihilominùs o poświętnym ſic eſt conſtitu- „ tum, quia ſi aliquis Spiritualis, vel vigore literarum, vel „ poſſeſſionis diuturnæ poſſideret id quod aſſerit Eccleſiæ „ eſse Dotatũ, aliàs Poświętnym, & ex illo Eccleſia, vel Ec- „ cleſiaſtica perſona eſset inofficiosè depulſa, & eo no- „ mine citaret; is debet judicari juxta veterem conſuetu- „ dinem jure Spiritualium; accepto hoc, ſi in termino per- „ ſona Sæcularis Citata aſſereret, quia hoc ipſum pro quo „ citatur, Eccleſiaſticum non eſt; hoc eſt quia hæc perſo- „ na Spiritualis plus ſibi Dotationis aliàs Poświętnego ap- „ propriat, extunc Spiritualis Judex adjudicando Actori, „ quod in Literis Fundationis habet, vel ſuper quo legi- „ timè doceret, pro reliquo Fundi illo ſcilicet, quod ſibi „ Dominus non agnoſceret, debet remitti ad Forum ter- „ reſtre. In qua quidem Cauſa pro proprietate à Decreto „ remiſſionis, ad Jus Terreſtre, ad ſuperius Tribunal Judi- „ cij Spiritualis appellatio admitti non debet; ſub pæna „ infraſcripta, ſic etiam ad Judicium Spirituale pertinet „ perſona miſera & derelicta, quæ manibus ſuis ſibi victum „ quærere nequit. Jtem huic Judicio pertinet quærere, „ exjudicare, de legitimi, vel illegitimi thori natalibus „ ſive liberis. Jtem ad judicium Spirituale pertinent „ Cauſæ eorum, qui ſe ſponte ſua obligant & inſcribunt „ in jure Spirituali, præter inſcriptiones, quas Chmetones „ & ſubditi Nobilium facerent, inter ſe coram Judicio „ Spirituali, nam tales inſcriptiones, inter Chmetones & „ ſubditos Nobilium ſuſcipi non debent à Spiritualibus, et- „ ſi ſuſciperentur, extunc nihil valere debent. Etiam ad „ Judicium Spirituale pertinent Cauſæ Juris Patronatûs

„ Plebe-

„ Plebanatuum, Altarium, Præbendarum, & aliorum Sacer-
„ dotiorum; adhæc Causæ Divortiorum, & Dotium inter
„ personas divortiatas: sed de dote judicium personæ
„ per divortium separatæ, remitti debet ad Tribunal Sa-
„ cræ Regiæ Majestatis secundum antiquam consuetudi-
„ nem. Testamentorum vero Causa Utriusque Juris tam
„ Spiritualis, quàm Sæcularis esse debet: Exceptis illis Te-
„ stamentis, quæ essent in Jure Spirituali facta, ea enim
„ in eodem Jure recognosci debent; sed nihil juri Terre-
„ stri subjectum contra Statutum legari debet. Hoc est
„ autem Testamentum mixti fori, quod coram notario pu-
„ blico fieret, vel qui illud manu propria conscriberet, vel
„ coram aliquibus testibus præsertim Nobilibus factum es-
„ set, hoc tamen debet esse liberum tantum Nobilibus,
„ non autem Civitatum incolis; & pro talibus testamentis
„ potest aliquis Citare ad Forum Sæculare, vel Spirituale,
„ ad quod pertinet, hoc est in libera ejus voluntate, sed
„ Testamentum quod quis coram nobis vel quocunque Ju-
„ dicio Sæculari Terrestri Castrensi, Civili, Villano, Advo-
„ catis, & Juratis faceret, tale omnino ad Jus Spirituale
„ non pertinebit, neque nomine ejus potest quisquam con-
„ veniri coram Judicio Spirituali, excepto si aliquid Eccle-
„ siæ, & quod contra Jus Terrestre non esset, legaretur, hoc
„ in ejus voluntate erit, ad Spirituale videlicet, vel ad Sæ-
„ culare Jus Citare; Etsi quæ persona Spiritualis aliquem
„ Nobilem, vel Nobilis subditum, ad Jus Spirituale pro
„ alia re, ultra articulos superiùs descriptos evocaret, is
„ idem ibidem evocato pro pæna debet dare 14. Mar-
„ cas pecuniæ; Quæ debet in illo decerni in Spiritua-
„ li Jure sub censuris: à quo Decreto pænæ appellatio ad-
„ mitti non debet à Spirituali Judice. Alias autem omnes
„ Causas Judicium Sæculare judicabit. Similiter autem
siquis Sæcularis Spiritualem ad Jus Sæculare Terrestre
„ pro his Articulis Judicio Spirituali competentibus evo-
„ caret, talis etiam debet condemnari pæna 14. Marcarum
„ Polonicalium„

A lubo strona przeciwko tey tak oczywistey y wyraźney Konstytucyi to u siebie w własney imaginacyi uprzątnione, ale na żadnym prawie fundamentu żadnego nie maiące uroiła y utworzyła sobie *effugium* czyli *diverticulum* zdrożne w te słowa w Racyach swoich: *Verum quoniam, dum Respublica ex post libertate qualificata & dotata extitit, plurimas Leges veteres in Tribus Ordinibus nonnullas abrogavit, alias reformavit, & restrinxit, ac novas pro Libertate sanxit*; Tedy ten prożny y bez naymnieyszego fundamentu wymysł pokazuie się, bo kiedy ta Konstytucya *Anni* 1543. *in Comitijs cum Consiliarijs utriusque Status, ac Terrarum Nuntijs*: iako w sobie wyraźnie opiewa; a zatym *in plenis Ordinibus* stanęła: toć zatym wybieg to iest oczywisty, że do-

 piero

piero *ex post Respublica libertate qualificata,& dotata in Tribus Ordinibus* dawnieysze Prawa *abrogavit, reformavit, restrinxit ac novas pro libertate sanxit*, bo czy możesz być co *magis absonum, & à veritate rei alienũ*,iako to albo imaginować,że Roku 1543. ieszcze nie była Rzplta *libertate qualificata, & dotata*, dopiero *ex post*, a coż proszę Zygmunt stary, za ktorego to prawo stanęło poprzysiągł *Ordinibus Regni* pro Koronacyi swoiey, iako sam się z tym oświadcza: ,, Jurejurando de more sanximus omnia Jura, omnia ,,Privilegia, omnesque libertates & immunitates Regni, sivè ,,omnibus in genere, sive singulis in specie per Reges', Principes ,,& Duces, qui nos præcesserunt, ac Regno tanquam Monarchæ ,,sivè Tetrarchæ præfuerunt, quacunque iusta & legitima Causa ,,data & Donata sive donatas & datas, rata & firma esse debere.

Jeżeli dopiero *expost* iako wnosi strona, *Respublica libertate donata, & qualificata existens*, albo czy możesz bydź co oczywiściey *contradictorium Legibus*, że to dopiero *expost* Rzplta *in tribus Ordinibus* stanowiąc Prawa *Leges veteres non nullas abrogavit*, iakoby ta *Anni* 1543. Konstytucya *non in plenis Ordinibus* była uchwalona, y postanowiona; *Contra expressum* oneyże *tenorem: ut itaque sit definitum,quæ Causæ ad judicium Spirituale, & quæ ad Sæculare pertinent, per hanc illarum descriptionem significamus, describimus, constituimus, de consensu Dominorum ac Prælatorum Spiritualium necnon Dominorum Statûs Sæcularis, & Nuntiorum Terrestrium*; a do tego nie widziemy na iakim fundamencie piszą, że te Konstytucye *de Causis Judicio Spirituali subjectis* są abrogowane: a wszakże y owszem Konstytucya Zygmunta Augusta tak o tey Konstytucyi *Anni* 1545, stanowiła: zadosyć czyniąc żądości Rycerstwa Małey Polski Statut 1543. w mocy zostawuiemy: iakże tedy mieć chcą, że to iuż abrogowane, niech pokażą gdzie to iest abrogationis prawo; Jle że ći ktorzy rzeczy lat tamtych wiedzą: świadomi są, że nie tak gwoli Duchownym iako raczey in *favorem* Stanu Swieckiego stało się *Anno* 1543. określenie rzeczy Sądowi Duchownemu należących, naznaczywszy do tego Deputowanych, Niemoiewskiego Sędziego Inowrocławskiego Maciejowskiego Sędziego Sandomirskiego, Krzyżanowskiego Podsędka Poznańskiego,Pieniążka Sędziego Krakowskiego, á z Duchownych też dwoch Xięży Zamoyskiego, y Myszkowskiego Sekretarżow: ktorzy to Deputowani odgraniczyli Duchowne sprawy od Swieckich, nic cale Jurysdykcyi Duchowney nie przyczyniaiąc, tak dalece że nie Swieccy ale Duchowni sobie warować musieli: *Nihilominùs nolumus, ut in aliquo derogetur Juribus & Privilegijs Spiritualium in Statutis descriptis, hoc est, ne in illis hoc mutetur, vel destruatur,quod est plus in illis scriptum, quam hæc Constitutio:* Zkąd się pokazuie iawnie, iako to przeciwko wyraźnemu Prawu udaią, że Konstytucya za Zygmunta I. *de Causis Judicio Spirituali subjectis Anni* 1543. iest abrogowana; *Veterem Acatholicorum* w tey mierze *reassumendo cantilenam*, ponieważ: ta Konstytucya daleko poźniey potym,bo Roku 1550. w mocy swoiey na-

proźbę

prozbę własną Swieckich zachowana y znowu poźniey ieszcze 1678. ze wszystkiemi generalnie dawnieyszemi *de Evocationibus* Prawami reassumowana iuż po Konstytucyi *Anni* 1635. *de compositione Decimarum* napisana. Aleć przecię powiadaią, że *vigore* Konstytucyi *Anni* 1678. *titulo* o Dziesięcinach, Prawo wyraźnie, Sprawy o Dziesięcinach od Sądu Duchownego odstrychnęło w te słowa: Prawo o Dziesięcinach podług Konstytucyi *Anni* 1635. aby *in Executione* zostawało *Authoritate præsentis Conventûs* postanawiamy; y ktoryby Dekret przeciwko wzwyż pomienioney stanął, *nullitati subjacere* ma: Lecz ieżeli z tey Konstytucyi przytoczoney, albo przeciwko Prawu *Anni* 1543. *quæ Causæ ad Judicium Spirituale spectant*, albo przeciwko Jurysdykcyi Duchowney *in Causis Decimarum cum fundamento* co wnoszą, same tey Konstytucyi iasne uczą słowa: ponieważ ta Konstytucya nic nie ma w sobie tylko iednę Konstytucyi *Anni* 1635. Reassumpcyą, aby Prawo o Dziesięcinach tamtą Konstytucyą 1635. opisane było *in executione*, ieżeliby zaś przeciwko wzwyż pomienioney Konstytucyi iaki stanął Dekret, *nullitati* ma *subjacere*. A ktoż nie wie? co tamta 1635. Konstytucya za wyraźnym Stolicy Swiętey Apostolskiey pozwoleniem postanowiona w sobie zamyka, wszakżeśmy ią *per extensum* wyżey wypisali *inter allegationes* Konstytucyi od strony *ad probationem* tey *Evocationis* Kategoryi pretendowaney przytoczonych titulo *Kompozycya o Dziesięciny*: gdzie w tey całey Konstytucyi żadney naymnieyszey wzmianki nie masz *de Evocatione*, forma tylko *& regula* opisana *Compositionum faciendarum*: ,, a o Dziesięciny takowe pieniężne z tey Konsty- ,, tucyi approbowane y decydowane postanowiony Process do ,, Grodu *sine appellatione*, ći zaś co przy wytycznych zostawać ze- ,, chcą, Process do Ziemstwa, a potym na Trybunał mieć będą. Trzeba tedy pokazać, że była rekwizycya o approbowanie y decydowanie Kompozycyi, *apud Loci Ordinarium* zaniesiona, albo że kompozycya namowiona *per Loci Ordinarium perpetuis temporibus* approbowana, prywatne zaś umowy, zgody, kompozycye y kwity *præscriptam Legis formam* nie maiące, pod to Prawo podciągane bydź ani mogą, ani powinny, bo to są transakcye *personales*, ktore *Personas non transcendunt*, ani *præjudicare* nikomu nie mogą: a przetoż kiedy Konstytucya 1635. nie ma nic w sobie *contra forum Ecclesiasticum* o Dziesięciny, na ktore *nulla legitima* nie zachodzi y nie zaszła kompozycya, y owszem kiedy cały ten interess kompozycyi o Dziesięciny *ad approbationem, cognitionem, & decisionem* Biskupow odsyła, nie zaś do żadnego Sądu Swieckiego, kiedy same tylko szczegulnie *ex Compositione tali*, iaką Prawo opisało na pieniądze ułożone Dziesięciny do Grodu: a o wytyczne w Ziemstwie *forum* opisuie y naznacza, toż zatym y Konstytucya *Anni* 1678. ktorą reassumowano Prawo 1635. nic więcey nie dysponowała, tylko tamtę *Anni* 1635. Konstytucyą y iey dyspozycyą mieć chciała *in executione*, ani nic a nic w sobie nie wyraża *contra Cōpetentiam fori Spiritualis* o Dziesięci-

sięci-

sięciny, na ktore żadna według Konſtytucyi *Anni* 1635. nie zachodzi ani zaſzła kompozycya, bo to tylko o takowe *ex Compoſitione* Dziesięciny *forum* albo do Grodu, albo do Ziemſtwa regulowano; przeciwko czemu gdyby miał ſtanąć iaki Dekret, *nullitati* ma *ſubjacere*; iakoż wſzyſtkie dawnieyſze przed tą Konſtytucyą *de Compoſitis Decimis* namowioną Konſtytucye iako 1578. 1582. 1588. Dekreta Trybunalſkie w tey o Dziesięciny materyi *ad Compoſitionem inter Status* ſuſpendowano. Ziemſtwom zaś Spraw o Dziesięciny ſądzić, a Grodom Dekreta przeciwko temu poſtanowieniu wypadłe exekwować Prawo 1607. wyraźnie zakazało. Aleć y po tey kompozycyi 1635. znowu Roku 1670. za Krola Michała we trzydzieści pięć lat po tey kompozycyi ieſt Konſtytucya oczywiście pokazuiąca, ktore to Dziesięciny Prawem do Sądu Grodzkiego albo Ziemſkiego *regulantur*, to ieſt nie inſze tylko Dziesięciny *ex Compoſitione*, ktore nazywa Dziesięcinami *liquidi juris, titulo* o Appellacyach: a ponieważ *ſecundum omnia principia Juris ejusdem eſt condere, cujus interpretari*, a czego w Prawie dokładnie y wyraźnie nie maſz, iakoż nigdzie niemaſz aby Sprawy o Dziesięcinach, o Czynſzach, o Teſtamentach & *id genus* w pierwſzey Kategoryi przytoczone od Sądu Duchownego odſtrychniono, y żeby iako pretenduią Konſtytucyą *Anni* 1543. *quæ Cauſæ ad forum Spirituale pertinent*, iaką poślednieyſzą Konſtytucyą abrogować miano: toć y Sąd żaden nie maiąc *poteſtatem Condendarum Legum*, tylko według Prawa od wſzyſtkiey Rzpltey poſtanowionego ſądzić powinien, takich zaś Spraw ktoreby w Prawie opiſane nie były przypuſzczać przed się niema, ani *Decreta vim Legis ſapientia* wdaiąc ſię w interpretacye, lub deklaracye Prawa pokoy poſpolity wzruſzaiące ferować, bo do takich Dekretow żaden pociągniony bydź nie ma y owſzem maią *ſubeſse nullitati* według wyraźney dyſpozycyi Prawa *Anni* 1627. *titulo* o Dekretach. Jeſzcze tedy zoſtaie w tey pierwſzey Kategoryi punkt na końcu dołożony *in Cauſis Granicierum fundorum ad Forum Spirituale incompetens intra & extra Regnum Evocationis*: Obaczmyż y tu, ieżeli y iako ſtrona *intentum* ſwego co do tego punktu dopina.

OBSERVATIO 4ta.

ALlegowano tu y do tego *in Cauſis Fundorum* Punktu *magno numero* Prawa drugie mniey ſłużące *ad intentum*, iako y ſama *Anni* 1543. inaczey o tym brzmi Konſtytucya, inſze zaś podobno *conſultò* ominiono, przetoż tu *ad claritatem* temu *Conciliandam verba Legis* wyraźnie co ſię tycze *Cauſas fundi* przytoczyć należy, do ktorego Sądu Prawo ie regulowało: kładziemy tedy naypierwey Statut Alexandra *Anno* 1505. de injurijs Spiritualium „ jure terrreſtri definiendis: Spirituales pro bonis ſive injurijs bo„ norum juri communi ſubjectorum, jure terreſtri experiantur, „ injuriæ ſunt ſuper limitibus, Chmetonibus fugitivis, cæde, & „ vulneribus, alias juxta Statutum Joannis Alberti. Jtem Konſtytu-

ſtytucya 1543. *titulò quas Cauſas &c.* gdzie wyraźnie rzeczono, że pozwany od Duchownego Swiecki *pro proprietate fundi Eccleſiaſtici* „ *adempti*, powinien jure Eccleſiaſtico & in foro Spirituali judi- „ cari, juxta veterem conſuetudinem: a gdyby zachodziła quæ- „ ſtio czynienia,granic,tedy Judex Spiritualis przyſądziwſzy Du- „ chownemu to, ſuper quo legitimas probationes deduceret, pro „ reliquo fundi, & pro faciendis granitiebus, partes ad Judicinm „ Terreſtre remittet. Jeſt do tegoż Konſtytucya 1607. „ Jż „ niektore Oſoby Duchowne zwykły Dobr Ziemſkich nabywać „ na ſię y na potomki ſive krewne, tedy to deklaruiemy, iż z ta- „ kowych Dobr Oyczyſtych, y iakichkolwiek ſobie y Potom- „ kom ſwym Krewnym ſłużących: a nie na Kościoł nadanych „ fundowanych: Oſoby Duchowne woienną expedycyą odpra- „ wować będą powinni, y innym wſzyſtkim ciężarom iako Stan „ Swiecki podlegać maią: także względem wſzelkich krzywd „ Dobr pomienionych pochodzących; iako w Grodzie y w Ziem- „ ſtwie opowiadać maią ukrzywdzonym, tak też ex appellatio- „ nibus & remiſſionibus na Trybunał Koronny takowe Sprawy „ gdy przypadać będą: ſądzone bydź maią, przez wſzyſtkie Sę- „ dzie Swieckie, a przez ſześć Oſob Duchownych, do wſzyſtkich „ Spraw od Stanu Duchownego wedle Konſtytucyi wyſadzonych „ ſtrony Dobr Dziedzicznych. Dobra zaś Duchowne na Ko- „ ścioł nadane przy dawnych Prerogatywach Kościelnych za- „ chowuiemy y zoſtawuiemy. Z ktorych Praw *clarum eſt & palpabile*, że ieżeli Duchownego z Swieckim w kontrowerſyach *Fundi Eccleſiaſtici* na Kościoł nadanego gruntu albo Dobr Prawo *circa prærogativas Spiritualium* zachowuie, a dopieroż *in Cauſa & quæſtione Fundi* między ſamemi *ab utrinque* Duchownemi zacho- dzącey, to tym bardziey mieyſce mieć powinno: toż ſamo po- wtorzyła Konſtytucya *Anni* 1635. *tit: Forum* ludzi Stanu Szla- checkiego z Duchownemi *in Civilibus realibus*; Co ſię tknie Spraw *reales ratione ſimplicium injuriarum,Civilium Terreſtrium, & Gra-* „ *nicialium*, o to ma być Forum każdego Szlachcica z Ducho- „ wnym Ordinario Proceſſu w Ziemſtwie, y na Polu, à per ap- „ pellationem na Trybunale, maią ſię takowe Sprawy odprawo- „ wać, in Judicio compoſito, toć zatym Cauſa fundi Duchowne- „ go z Swieckim o Dobra Juri communi ſubjecta należy do Są- „ du Swieckiego, ale non item o Dobra na Kościoł nadane,kto- „ re zawſze przy dawnych Prerogatywach Kościelnych Prawo za- „ chowało y zachowuie, a dopieroż *in re controverſa* między „ z obuſtron Duchownemi. Ale rzeczeſz,wſzakże pro graniciebus „ y Sędzia Duchowny do Sądu Swieckiego odſyłać ma ſtrony we- „ dług Prawa: Na to odpowiadaią ſame przytomne Prawa *An-* „ *ni* 1543. titulo Quas Cauſas &c. y drugie 1607. Pierwſze y drugie iednoż ma w ſobie Prawo, to ieſt gdziekolwiek zacho- dzi kontrowerſya Swieckiego z Duchownym, *& è converſò* Du- chownego z Swieckim: *Is debet judicare juxta veterem conſuetu- dinem jure Spiritualium*; Co ſię tycze Dobr poświętnych: na Ko-

ściół poświęconych y nadanych iako w sobie *sonat* Konstytucya 1543. ktorą z uwagą czytać, y toż samo powtarza Konstytucya 1607. *immediatè* przytoczona: Dystynkcyą czyniąca między Dobrami Osob Duchownych na siebie nabytych y na krewne spadaiących, od Dobr Duchowieństwa na Kościoły nadanych: ktore przy dawnych Prerogatywach Kościelnych zachowuie y zostawuie, a kiedy nam strona *ad suum intentum* w rozlicznych tey pierwszey swoiey Kategoryi punktach onęż *ad probandum assumendo nil probavit*, ani *deduxit*, y owszem cale *in suis probationibus & deductionibus* upadła: Widzieć daley należy, *quo robore documentorum & probationum* drugą Kategoryą *ad probandum assumptum suum* wspierać usiłuie: a tę Kategoryą wyrażono w te słowa: *Secundam, in puncto Decimarum manipularium non modo ad Ecclesias Parochiales, sed etiam ad Mensam Episcopalem usurpationis.*

In secunda tedy *Categoria* kładą *pro fundamento contra Decimas manipulares non modo ad Ecclesias Parochiales, sed etiam ad Mensam Episcopalem usurpationis*, kładą naprzod *Decretum Rotæ inter Generosum* Trzebiński *& Rndum Jacobum* Przysparowski 1675. *prolatum* approbuiący Dekret Nuncyaturski *Anno* 1862 *pecuniariam Decimam percipiendam decernens: ex motivis*, że *ab Annis* 60. *Decima ex agris prædialibus pecuniaria dabatur, atque præscriptus est modus ex quota in pecuniaria Decima.*

OBSERVATIO 5ta.

Z Tych Dekretow tak Nuncyaturskiego 1672. ferowanego, iako *ex Decreto Rotalis Decisionis* 1675 *Sententiam Nuntiaturæ* approbuiącego, a inszych Dekreta kassuiącego *nihil ad intentum* nie mogą konkludować, bo te Dekreta na pienieżną Dziesięcinę słusznie y sprawiedliwie zaszły, bo też zaszła była *inter* Trzebińskie *& Parochum Cholinensem* nie dopiero ale od lat blisko Czterdziestu kompozycya, ktorą też wytknął Dekret Nuncyaturski: w tych słowach: *Atque præscriptus est modus & quota in pecuniaria Decima, debere proinde circa modum & quotam præscriptam manuteneri non in manipulis sed in certa quantitate nempe florenis quadraginta, & coretis varij frumenti &c.* a zatym że takowa zaszła o Dziesięcinę *ex agris prædialibus villæ* Udorz kompozycya *vigore* Konstytucyi *Anni* 1635. spisana y approbowana, dla tego też takie *ex nomine* Sentencye y Decyzye zaszły tak z Nuncyatury, iako też *ex Rota Romana*, ale coż z tego wyczerpnąć można *contra Decimas Mensæ Episcopalis*, ktore *non ex prædialibus agris*, ale *post Cmetones penduntur & pendi* powinny: y znowu coż *elicitur* przeciwko Dziesięcinie wytyczney do inszych Kościołow należącey: albowiem że Kościołowi Chłońskiemu z Dobr Udorza Dekretem Nuncyatury y *Rotæ Romanæ* nie przyznano wytyczney Dziesięciny ale pienieżną *Secundum præscriptum modum & quotam* przez Kompozycyą opisaną, czy możnasz zatym *per legitimam consequentiam* wnosić, że iuż generalnie dla wszystkich

kich Kościołow zniesiona ieſt wytyczna Dziesięcina czy zaſzła czy nie zaſzła, ato *ad mentem* Prawa *Anni* 1635. y pozwoleniem OYCA S. URBANA VIII. Toż tedy z tych dwoch Dekretow *pro primo & ſecundo loco* położonych *nihil ad Categoriam* wnieść nie można.

Kładą 2*do loco* także Manifeſt iakiś czyli Manifeſtu fragment w te ſłowa: *Infraſcriptorum eluſus extitit, illico ne per taciturnitatem & importunum ſilentium detrimentum aliquod patiatur, eidem Judicio ſolenniter, in & contra Magnificum Thomam* Karczewſki *Vexilliferum Leopolienſem &c. Proteſtatus eſt in eo, quod cum fides bona inter quasvis perſonas præcipuè tamen majorem Authoritatem in ſe habentes ſervanda, datumque verbum omnino adimplendum ſit; in contrarium verò præſumentes pænæ de lege promanantes irrogentur: Ipſe nihilominùs Magnificus Vexillifer præmiſſis minimè ponderatis dato verbo Nobili & ſponſione, tam ſua quam aliorum conſucceſſorum olim Illuſtr: & Reverendiſſimi Joannis Stephani* Wydżga *Archiepiſcopi Gneſnenſis &c. de aquietandis & ſopiendis omnibus prætenſionibus per ſe Manifeſtantē tam ad Generoſos Succeſſores quam ad ipſum habitis interpoſita, ſic & promiſerit ſe & fide nobilitari obligaverit, omnes prætenſiones aquietaturum & ſummam certam eo nomine Compactatam pro Termino ipſi in Termino ſpecificato perſoluturum, nihilominùs in contrarium verbalis ſuæ ſubmiſſionis faciendo, neque in Termino præſtandæ ſatisfactionis aſſignato, neque per tempus præfixum multoties requiſitus ſubmiſſioni ſuæ ſatisfacere, in prætenſionibusque aquietare minimè curat, per quod ſubmiſſioni ſuæ contravenit: ſe manifeſtantem taliter eluſit; exindeque ſecuritatem judiciorum Tribunalitiorum ex perſona ſui manifeſtantis, violavit: reſpectu quorū omnium iterū iterumq; contra ipſum manifeſtatur offerendo ſe præmiſſa omnia jure mediante vindicaturum ſalva &c.* Z tego fragmentu nie wiem iakiego pretenduią zażyć argumentu: *In ſua aſſumpta Cathegoria ſecunda- Decimarum manipularium, non modo ad Eccleſias Parochiales, ſed etiam ad Menſam Epiſcopalem uſurpationis* a przecię ten fragment *primô & ſecundo loco* kładą *in hac Cathegoria, pagina* wydrukowanych foliałow 243.

Tertio loco kładą Dekret *Anni* 1750. Konſyſtorza Pultuſkiego *inter V. Andream* Harman *Collegij Vicariorum Inſignis Collegiatæ Pultovienſis Procuratorem & Generoſos* Kobylińſki *Bonorum Olbrachcice obligatorij & Mathiæ* Dziedzicki *Tenutarij Poſſeſſorum* gdzie *Judicum Curiæ Epiſcopalis Plocenſis ſtandum eſſe quietationibus à quadraginta annis uniformiter productis decrevit, à quo Decreto idem officium appellationi interpoſitæ detulit,* toć y z tego Dekretu Pułtuſkiego *nihil concludenter pro Cathegoria ſecunda* nie pokazali, ponieważ ieſzcze *lis ſub Judice,* ile że appellacya zaſzła, & *eidem appellationi Judex detulit.*

Quarto loco kładą *Decretum Romanum* Oblatowany 1750. *in Caſtro Caliſſienſi* a raczey *Extractū* tegoż Dekretu *ex Caſtro Pyzdrenſi in Pyzdry Anno* 1749. *oblati inter Generoſum Petrum* Płaczkowſki, & *Rndum Jacobum* Harman, ktorym Dekretem *Audito-*

 ris

ris Rotæ rzeczono *Petrum* Płaczkowſki *ac alios Poſseſsores præfatorum non teneri neque obligatos eſse ad ſolutionem Decimarum in manipulis ſed in pecunia in florenis* 30. *& metretis ſiliginis magnæ,& totidem avenæ excuſsa à ſpicis.* Nie wiedzieć co y z tego Dekretu konkludować pretenduią *contra omnes generaliter Eccleſias*, ktorym *Jus commune ſuper Decimis aſſiſtit:* ile że y tu częścią *in pecunia*, częścią *in grano res deciſa*, a nawet ſą y Statuta Koronne, że gdzie idą takowe małdraty, tedy ſnopkowa Dziesięciną co do Kościołow Parafialnych mieyſca nie ma, chyba kędyby na to produkowano *Jus ſpeciale:* ale co tu konkludować pretenduią *contra Decimas Menſæ Epiſcopalis*, ktorym od wprowadzenia Wiary Swiętey do Polſki *Jus publicum Regni Poloniæ aſſiſtit poſt omnes Chmetones & generaliter ex omnibus bonis Regalibus Nobilium Baronum*, cale a cale poiąć y zrozumieć nie podobna. O ktorym prawie Dziesięcin nadanych czytać Długoſza y Kromera *ad Annum* 965.

Quinto loco do teyże *ſecundo loco* przytoczoney Kategoryi kładą *Decretum Compromiſsoriale in Curia Bonorum* Piewnik *Anno* 1712. *inter Adm: Rndum Franciſcũ* Dobrowolſki *Parochum Piewnicenſem ac Magnificum Joannẽ Caſimirum* Perpeza *Vexilliferum Czerniechovienſem*, gdzie rzeczono *Parochum incompetenter agere* co ſię tycze *Decimam prædialem:* Co ſię zaś tycze *Decimam Chmetonalem ſive poſt ſexaginta manſos Chmetonum eadem Bona incolentium Exdecimationem manipularem ex vi erectionis ſpectantem ne impediat* oſądzono: *nil convincenter* ztąd *ad intentum* tey ſwoiey drugiey Kategoryi wyrażaią; y owſzem *in oppoſitum ſui*, ponieważ y *Decima manipularis Decreto Compromiſsoriali* przyſądzona, y Erekcya allegowana *docet*, że *poſt Chmetones ſive poſt ſexaginta Chmetonum manſos à menſa Epiſcopali* temu tam Kościołowi uſtąpiona y nadana ieſt *per Erectionem* y *per Decretum Compromiſsoriale*, oraz *per Hæredes* zawſze wydawana, toć y to *non facit ad intentionem* Kategoryi *loco ſecundo* przedsiewziętey *ut ſupra* wyrażoney, y owſzem *contrarium edocet.*

Kładą zatym do teyże Kategoryi *Jura Statuta & Conſtitutiones Regni*, ktoremi radziby tę ſwoią Kategoryą wſpierać. *Imprimis* Bodzanta *Epiſcopi Cracovienſis ſive arbitramentũ ſub Caſimiro Magno adinventum, & ſub Vladiſlao Jagellone ad Volumen Legum porrectum & impreſsum potiſſimum ad Diæceſim Cracovien: ſe referens ſub Titulo Immunitates Eccleſiaſticæ Anni* 1433. Gdzie Bodzanta Biſkup Krakowſki *Incolis Palatinatûs Lublinenſis noviter poſt deſolationem Tartarorum locandis in Terris Lublinen: Sieciechovien: ac Lucovien: ad petitionem inſtantem Caſimiri Regis Decimas menſæ Epiſcopalis condonat & à ſolutione ejusdem Triginta Annorum ſpatio concedit Libertatem.* Toć tym ſamym Prawem *contra introductam Cathegoriam ſuam militant.* Y owſzem *ad menſam Epiſcopalem* należące Dziesięciny *probant*, gdzie też y to *notandum*, co *pro clauſula* w tym Prawie dołożono w te ſłowa: *Ita tamen, quodſi libertate durante Dominus præfatus Rex vel Procuratores ſui vel Nobilis*

bilis quicunque in bonis ſuis ſatis in terris prædictis Decimam à ſuis Colonis receperit, vel pro ſuis uſibus uſurpare voluerit, extunc libertate non obſtante Decima Bonorum eorundem, ad menſam noſtram ſine contradictione revertatur. Z tego tedy Statutu Bodzanty y ze wſzyſtkich iego dalſzych punktow każdy czytaiący oczywiście uzna, że w nich raczey *Decima manipularis* do Kościołow *& ad menſam Epiſcopalem aſſeritur ac defenditur*: bo coż inſzego znaczą te ſłowa wyraźne: ,, Cæterum mandamus annuente Do- ,, mino noſtro Rege prædicto, ut ubicunq; per totam noſtram Die- ,, ceſim in Civitatibus, caſtris, oppidis, villis, Prædijs & Poſſeſſio- ,, nibus Decimæ manipulatim in Campis hactenus tollebantur, ibi ,, eodem modo eædem Decimæ tolli inpoſterum debent contradi- ,, ctione cujuslibet non obſtante. Y znowu w te wyraźne ſło- ,, wa: Sculteti, advocati, Civitatum, Oppidorum ſeu Villarum in ,, quibus Decimæ manipulatim ſolvuntur de quatuor manſis ad- ,, vocatiæ ſeu ſcultetiæ ſuæ quos coluerint proprijs laboribus & ,, expenſis de quolibet manſo quatuor Scotos groſsorum Pragen- ,, ſium nobis ſolvent, ſed ſi plures manſos colere voluerint, aut ,, dictos quatuor vendiderint, locaverint, aut tradiderint, ad ſol- ,, vendum de ipſis debent Decimam manipularē in Campo prout ,, alij incolæ quorum vicini ſunt conſveverunt ſolvere. Y zno- ,, wu: Item decrevimus quod ubicunque aliquis Nobilis alteri ,, Nobili ſibi æquali cogente neceſſitate hæreditatem ſuam obli- ,, gaverit & creditor coluerit, in ea Decimam frugum de agris ,, ſuis ſolvat illi Eccleſiæ, cui is qui obligavit ſolvere conſveve- ,, rat ab antiquo. Y znowu, co z attencyą czytać, o Dziesięcinie ad menſam Epiſcopalem w te ſłowa: Sed ſi forte labores ſuos dictus creditor voluerit ,, ampliare repellendo Chmetones & ,, excolendo agros eorum, de agris Chmetonum quos colit, De- ,, cimam in Gonitwa ſolvere tenetur, etiam ſi Nobilis Chmeto- ,, ni vel alteri ſimiliter hæreditatem obligaverit, ijdem Ignobi- ,, les Decimam illiberam cui de jure debent de agris quos colit ,, dare ſit adſtrictus. Bo coż to za dyſtynkcya Decimam liberam, & Decimam illiberam znaczy, tylko że *Decima libera* ieſt to *Decima prædialis* po gruntach Dworſkich, ktora należy Kościołowi y nazywa ſię *Decima libera, ex quo* ieſt po gruntach Szlacheckich, a zaś druga po gruntach chłopſkich należąca do Biſkupa y do Biſkupiey dyſpozycyi *Decima menſæ* nazywa ſię *illibera ex quo poſt Chmetones*, naoſtatek y w tych ſłowach: Demum ſtatui- ,, mus & ordinavimus volente & conſenſu Domini Noſtri Regis ,, prædicti ad hoc ſpecialiter accedente, quod ubicunque ab anti- ,, quis agris progreſſive quiſpiam ſylvas, rubeta, vel mericas ex- ,, tirpavit, ille Decimam percipiat de novalibus, ad quem antiquo- ,, rum agrorum Decima primitùs pertinebat; verum ſi a dextris ,, vel ſiniſtris ab antiquis agris aliqui incolæ fuerint collocati, ex- ,, tirpaverintque ſylvas, rubeta, vel nemora, vel mericas, prædi- ,, cti incolæ de agris eorum taliter extirpatis nobis & Succeſso- ,, ribus noſtris Decimam ſolvere tenentur. Toć z tego wſzyſt-

kiego pokazuie ſię wyraźnie, że nie po ſobie ani po ſwey myśli Statut Bodzanty przytoczyli.

Sexto loco do teyże drugiey Kategoryi kładą *Privilegium Ducis Maſoviæ de Anno* 1446. ktorym Przywilejem pretenduią, że im ten to Władyſław darował Dziesięciny, ze Szlachtę Mazowiecką uwolnił *à præſtatione Decimæ*, ale *ex eo diplomate Vladiſlai Ducis Maſoviæ totum contrarium* pokazuie ſię. Zachodziły na ten czas między Szlachtą y Duchowieńſtwem Dyecezyi Poznańſkiey kłotnie około Dziesięcin, wdał ſię w to Władyſław Xiążę Mazowieckie, *& amicabili compoſitione* między Biſkupem y Szlachtą te dyfferencye poiednał, y na to przerzeczone ſwoie Diploma wydał: Naprzod tedy powiada: Sollicitudo curæ „ noſtræ Ducalis compellit nos aſſiduo, ut nonnullas differentias „ anfractus & diſsenſiones inter nos Ducem Vladiſlaum, Nobi„ lesque Terrigenas & ſubditos noſtros Sæculares Terrarum no„ ſtrarum Maſoviæ Diæceſis Poſnanienſis ab una, & Rndum in „ Chriſto Patrem Dominum Andream Epiſcopum atque Eccleſi„ am ſuam Poſnanienſem prædictam ab alia, partibus ſuper Deci„ mis manipularibus, & lini, ac alijs cauſis & injurijs hinc inde „ ſuſcitatis & exortis, per viam amicabilis concordiæ conſopire, „ & quietem in dictis Decimis procurare: Jakże tedy tę zgodę opiſuie daley toż Diploma? oto powiada daley: Conſuetudini „ alias per Divæ memoriæ Prædeceſsores noſtros & ſubditos, „ Terrarum noſtrarum Maſoviæ Diæceſis Poſnanienſis ac DD. „ Epiſcopos Poſnanienſes Clerumque ipſis ſubjectum in Decimis „ hujusmodi & earum Decimatione ſeu ſolutione à longe retroa„ ctis temporibus usque hactenus tentæ & obſervatæ innitentes: „ ad talem cum D. Andrea Epiſcopo & Eccleſia ſua & Clero „ ſibi ſubjecto cum Nobilibus terrigenis & ſubditis noſtris Sæ„ cularibus Diæceſis Poſnanienſis..... Amicabilem concordiam „ & unionem devenimus perpetuo duraturam.

Toż to ma bydź *Privilegium* uwolnienia Szlachty Mazowieckiey od oddawania Dziesięcin? *Epiſcopos Poſnanienſes Clerumque ipſis ſubjectum in Decimis hujusmodi earumque Decimatione à longe retroactis temporibus tentæ & obſervatæ innitendo amicabilem concordiam* w tey mierze *inire*? ale obaczmy daley punkta tey ugody. „ Imprimis ſtatuimus, laudamus, & propter bonum pa„ cis futuræ tenore præſentium decernimus, quod ex nunc per„ petuo omnes & ſinguli Cives, Oppidani, Chmetones Agros „ colentes noſtri Ducatûs necnon omnium & ſingulorum No„ bilium Terrigenarũ & Terrarum noſtrarum quarumcunque, cu„ juscunque gradus & conditionis exiſtant, more & conſuetudi„ ne Terrarum noſtrarum Maſoviæ hactenùs inter Nos, Epiſco„ pos Poſnanienſes & Clerum ipſis ſubjectum, Nobilesque Ter„ rigenas & ſubditos noſtros Sæculares in Decimis hujusmodi „ & ipſarum ſolutione ſeu Decimatione tentis & ſervatis Deci„ mas manipulares cujuslibet grani & ſeminis, videlicet ſiligi„ nis, tritici, avenæ, hordei, piſi, ſcrutæ, lenticulæ, ac eti-

„ am

,, am Decimam lini, duntaxat per unum groſsum, præfato D. ,, Andreæ Epiſcopo & Eccleſiæ ſuæ Poſnanienſi ſeu Prælatis & ,, Canonicis, Presbyteris, Altariſtis, ac alijs Perſonis Spiritualibus ,, quibus ipſæ jure debentur dare & ſolvere tenebuntur & de- ,, bebunt abſque ullo impedimento & interpretatione ampliori: ,, & præterea Chmetones ad dictarum hujusmodi Decimarum ve- ,, cturam erunt & debebunt eſse eidem Dno Epiſcopo & Eccle- ,, ſiæ ſuæ Poſnanienſi ac alijs Perſonis Spiritualibus perpetuo obligati; Tu rzeczeſz: że to Mieſzczanie, Oppidani y kmiecie do Dziesięciny ſą obowiązani nie zaś Szlachta? Ale doczytaymy ſię reſzty: obaczemy z kąd to y gdzie znaleziono. Daley tedy *proſequitur Privilegium* w te ſłowa: ,, Nobiles vero de agris ,, prædialibus ac alijs duntaxat, quos ſuis proprijs colunt aratris ,, Ipſorum Plebanis quorum curæ jure ſubſunt Parochiali Deci- ,, mas manipulares in grano quolibet ut præmiſsum eſt & ſemi- ,, ne prout moris eſt atque juris annis ſingulis dabunt effectivè ,, non tamen ad ducturam earum tenebuntur Chmetones, y także to ieſt exempcya *à Decimis Nobilitatis Ducatus Maſoviæ*, widzę że nam *aliud* pokazuią *in titulo*, a cale *aliud in pixide* znayduiemy, nie od powinności dawania Dziesięciny uwolnił Przywilejem ſwoim Szlachtę Xiążę Mazowiecki, bo na to mocy ani prawa nie miał, ale od powinności zwożenia Szlacheckich Dziesięcin uwolnił Szlacheckich poddanych, ktorych iednak obowiązał aby ſwoie *ex agris Chmetonalibus* Dziesięciny *ad menſam* należące odwoźili. Ale rzeczeſz tu, cożby więc znaczyły owe dalſze w tym Przywileju ſłowa: Jtem omnes ſculteti ſive advoca- ,, ti Plebeij & Nobiles tam in Villis noſtris Ducalibus, quam ,, Nobilium noſtrorum Diæceſis Poſnanienſis & in Jure Theuto- ,, nico Chelmenſi reſidentes ſive locati prout & cæteri Chmeto- ,, nes agros colentes præfato Dno Epiſcopo Poſnanienſi Andreæ ,, & Succeſſoribus ſuis Epiſcopis Poſnanien: ſeu illis Perſonis ,, Spiritualibus, ad quas illæ Decimæ de jure dignoſcuntur perti- ,, nere, de agris advocatiarum ſeu ſcultetiarum ſuarum Decimæ ,, ſint obnoxij & obligati; Exceptis Nobilibus, quibus nos pro ,, eorum ſervitijs aliquos agros in Villis noſtris ſive Bonis Jure ,, hæreditario Nobilitari duxerimus dandos, & qui coram nobis ,, ea non Jure Theutonico prædicto citati reſpondebunt, Qui No- ,, biles more aliorum Nobilium Terrarum noſtrarũ Maſoviæ da- ,, re non ſint adſtricti. Na to odpowiadam, że przez tę klauzułę: *Exceptis Nobilibus* żadna ſię nie znaczy exempcya od powinności Dziesięcin, *alias* by to było *quid contradictorium* temu, co wyżey rzeczono w komplanacyi tey ſamey: *Nobiles vero de agris prædialibus ac alijs Ipſorum Plebanis quorum curæ ſubſunt Parochiali Decimas manipulares in grano quolibet ut præmiſsum eſt & ſemine annis ſingulis dabunt effectivè:* nie ieſt tedy ta klauzuła naſtępuiąca *exceptis Nobilibus* exempcyą *Statûs Nobilitaris* od Dziesięcin, ale *ad evitandam contradictionem & antilogiam* ktora ieſt *contra Legis naturam*, ieſt to *cohærenter* do tego punktu *Nobiles vero &c.*

&c. Deklaracya następuiąca, że gdyby w Dobrach Krolewskich czyli Xiążęcych dla zasług nadane komu grunta iakie Dziedzicznym Prawem *in ante* do Sołectw lub Woytostw należały, tedy z takowych gruntow *Jure Nobilitari* nadanych, z ktorych *in ante* szła Dziesięcina Biskupom do Stołu Biskupiego, tedy *ad mutatam fundi naturam*, iako się takowe grunta staią *fundi Nobilitares hæreditarij.* tak zarowno z inszemi gruntami Szlacheckiemi *Decimam prædialem* Plebanom należącą dawać powinni *singulis annis effectivè*, iuż nie *ad mensam Episcopalem*, do ktorego stołu Biskupiego szła przedtym z nich y należała Dziesięcina poki takowe grunta były *de corpore* gruntow Sołeckich czyli Woytowskich, y ta iest *clara Legis dispositio* nic inszego w sobie nie zamykaiąca.

Septimo loco do tey ieszcze drugiey Kategoryi przytaczaią Konstytucye,

1550. w te słowa: Iż Stan Rycerski przodek ma w tey Koronie, nie ma bydź w Radzie naszey ieno z Rycerskiego Narodu tak Duchowny iako y Swiecki.
1562. Iż się Posłowie skarzą, że klęci nie bywaią przypuszczeni do sądu y tym od swoiey sprawiedliwości odpadaią. Iż o tym Statutow innych nie masz, ieżliby w tey mierze *abusus* iakie były, nayduiemy aby były na stronę odłożone.
1564. Dyspozycye poborow strony Dziesięcin.
1565. Urząd a starodawny zwyczay Seymiki Powiatowe wprawić chcąc postanawiamy, aby Rady nasze Duchowne y Swieckie na Seymikach bywały a wspolnie z Szlachtą artykuły spisowały.
1565. Tegoż Roku także dyspozycye poborow strony Dziesięcin, tak iako 1564.
1567. Uniwersał poborowy w tenże sens.
1569. Znowu Uniwersał poborowy w tenże sens.
1573. Znowu w tenże sens.
1575. Znowu o poborach w tenże sens.
1578. Znowu o poborach strony Dziesięcin w tenże sens na dwie lecie.
1580. Znowu w tenże sens na rok ieden.
1581. Znowu w tenże sens.
1588. Znowu o poborach w tenże sens.
1589. Znowu o tymże.
1590. Znowu o tymże.
1591. 1593. 1595. 1598. 1601. 1602: 1603. 1607. 1609. 1611. 1613. 1616. 1618. 1619. 1621. 1624. 1626. 1627. 1628. 1629.

Y znowu 1573. 55. a iż to do pokoiu wiele należy, aby dyfferencye *inter Status* hamowane były, a między Stanem Duchownym y Swieckim iest nie mała dyfferencya *de rebus politicis temporalibus*, obiecuiemy te wszystkie między sobą *componere* na blisko przyszłym Seymie *Electionis* y znowu o Kompozy-

cyi

cyi *An*: 1576. między Stanem Duchownym y Swieckim &c. na przytaczali tedy poczynaiąc *à pagina* 256. tych wydrukowanych Foliałow swoich, aż *ad paginam* 266. przez kart dziesięć rożnych *magno numero* Konstytucyi, z ktorych nic cale *ad intentum* tey Kategoryi drugiey przedsiewziętey *elicere* żaden czytaiący nie może, bo iedne są o poborach, drugie o annatach, inne o pożądaney *inter Status* Kompozycyi, inne cale o inszey materyi *ad intentum* drugiey przedsiewziętey Kategoryi nic a nic nie kwadruiące, *extra materiam ad defatigationem* czytaiących *sinefine* allegowane, ktore allegacye iako są *extra negotium*, tak *non merentur responsum*: albowiem że w Senacie nie ma być ieno Rycerskiego urodzenia Duchowny y Swiecki, że tych do sądu według Praw dawnych y Staropolskiey pobożności oraz karności Kościoła Bożego nie przypuszczano, y przypuszczać nie należy: wszakże y Banicye świeckie czyli też Kondemnaty *arcent innodatos* niemi, poki *in Constitutionem Loci standi* zadosyć nie uczynią, toby to większey miały bydź uwagi Kondemnaty świeckie ktorych fundament z Prawa świeckiego, aniżeli cenzury Kościelne, ktorych fundament z Prawa Bożego, ale *quidquid sit*, coż to za proporcya y konnexya *ad fulciendam Cathegoriam assumptam pro secundo*, że nie tylko do Kościołow Parafialnych, ale *&* *ad mensam Episcopalem* wytyczne *prætenduntur* Dziesięciny. Ze też poborowe dyspozycye stawały względem Dziesięcin, co się działo kiedy *calamitate & injuria temporum*, coż to należy *ad Cathegoriam assumptam*. *Temporaneæ* to były y na czas pozwolone na ten czas za słusznym Stolicy Apostolskiey pozwoleniem względem Duchowieństwa dyspozycye, iako o tym same Pobory oświadczaią: y coż więc ztąd *concludenter* dla swoiey Kategoryi wnoszą albo co wnosić mogą, iest zaiste *multa disserendo nihil dicere, nec deducere nec probare*, bywały dyspozycye poborowe na Dziesięciny: idziesz zatym konsekwencya, że Dziesięciny wytyczne, czyli to do Kościołow czyli *ad mensam Episcopalem* należące są *usurpationes*: albo też *qua specie veritatis* wnoszą, że aż do Roku 1629. wszystkie Dziesięciny iako to snopowe, pieniężne, męszne, spy ospy iakie gdzie szły: y Xięży dawane były, na ten czas do poborow przyłączone były, bo zkądżeby Xięża przy Parafiach *in cura animarum constituti* sustentacyą swoią mieli, y zkądby się kwity *ex Decimis prædialibus* tam tych lat dawane znaydowały, ktore y sami nawet *continuo* alleguią: a teraz znowu iakoby zapomniawszy o tym coś wynayduią nowego, że żadne Dziesięciny tamtych lat nie chodziły, ale że na pobory obrocono, co iest *inane commentum*: y owszem gdyby się, ktożkolwiek iest ten, ktory się do takowych rzeczy w Indukcie *pro informatione judicij* nawtrącał, lepiey był w te Konstytucye wczytał; tedyby się w nich doczytał, że *uniformiter & eodem sensu* wszystkie *pariformibus verbis* są napisane począwszy od naypierwszey aż do ostatniey temi słowy: Naypierwey wszyscy Kmiecie y każdy z nich z osobna, tak nasi, iako y poddanych naszych Duchownych, y też Swieckich Osob, ktorzy sobie albo

 Panom

,, Panom swym orzą, albo też roboty odkupuią, u tychże Panow
,, swoich na wsiach tak starodawnych, iako też nowo osadzonych,
,, nie według starych Konstytucyi, ale z każdego zrzebia, składu
,, z włoki &c. osiadłych włok maią płacić po dziesięciu groszy.
,, Item z takowych wszystkich wyżey opisanych rol Kmiecych
,, osiadłych y z strony Dziesięciny po drugich dziesięciu gro-
,, szy bądź gdzie są snopowe Dziesięciny, albo meszne spy, albo
,, małdraty, a z Dziesięciny y z takiesz z tych ospy maią to so-
,, bie wytrącać &c. a ponieważ *clarum est & notorium*, że Dzie-
sięciny po Kmieciach *Jure communi & publico* należą nie Xięży
Plebanom (chyba żeby na to produkowali *Jus speciale*) ale na-
leżą do Biskupow *& ad mensam Episcopalem*; Toć te wszystkie
in numero allegowane Poborow Konstytucye tyczą się tylko *De-
cimas mensæ Episcopalis*, gdyż na ten czas Biskupi onych *in ur-
gentibus* Oyczyzny *casibus pro subsidio charitativo publicæ necessi-
tati* nie bez approbacyi *Sedis Apostolicæ* kondonowali *pro illis
calamitatibus succurrendo charitativè*, ale Parafialnym Kościołom
aby ie miano *spoliare juribus* ich *ad prædiales Decimas* tego ni-
gdy nie dopuszczali: y nigdzie o tym nie znaydzie się *vestigium*.
Źle tedy informować raczył *Judicium suum*, kto tę Induktę uło-
żył, bo ani rzetelnie według oblokwencyi Prawa; Ani z uszano-
waniem Praw, Swobod, y Wolności Stanu Rycerskiego, ktorych
Decimas prædiales pomieszał y porownał *cum Chmetonalibus* a to
przeciwko od siebie samego uznaney y przyznaney prawdzie,
ktorą przyłączył *Anni* 1576. *titulo Confirmativum articulorum
Stephano Regi Oblatorum Nro* 15. Osobliwie to waruiemy iż po-
,, datkow ani poborow żadnych na Imionach Naszych Krole-
,, wskich y Rad Duchownych także Ceł nowych na Miastach
,, naszych w Polszcze y w Litwie y we wszystkich Ziemiach do
,, Korony należących składać y postanawiać nie mamy bez do-
,, zwolenia Wszech Stanow na Seymie Walnym: gdzie wyra-
źnie ta Konstytucya obwarowała, żeby Pobory układane nie by-
ły na Dobra Krolewskie, ani na Dobra Rad Duchownych bez
dozwolenia Stanow na Seymie Walnym, żadney zaś wzmianki
nie masz o Dobrach Stanu Rycerskiego, bo te *pro defensione pu-
blica* będąc temu Stanowi nadane, zatym y Dziesięciny z nich
pochodzące Poborom nie podlegaią y podlegać nie maią, iako
Dziesięciny *ad mensam Episcopalem* należące *absque expresso con-
sensu Sedis Apostolicæ*, za ktorego otrzymaniem dopiero z tych
swoich *mensæ Episcopalis* Dziesięcin mogą Rady Duchowne na
Seymie *Reipublicæ in calamitate & periculo charitativè subvenire*.
Lecz teraz iesteśmy *in alio* podatkowania *systemate* po Konstytu-
cyi Traktatowey *Anni* 1717. Ta cała kwestya o Poborach
zupełnie *evanescit*: y niepotrzebnie cale onęż przytoczono.

Octavo loco do tey ieszcze drugiey Kategoryi swoiey al-
leguią *Bullam* iak zowią *Urbani VIII.* Konstytucye *Anni* 1635.
Kompozycyi o Dziesięcinach: y niektore *sub approbatione Loci
Ordinarij* uczynione Kompozycye; to zas cale *non evincit* tey

Kate-

Kategoryi drugiey przedsięwziętey: bo wolno każdemu postarać się o takowe kompozycye y approbowanie onychże *juxta formam* pozwoleniem OYCA Swiętego *præscriptam & non aliter*? bo pod to Prawo publiczne prywatne *personales concordias* chcieć pociągać nie należy, ponieważ *personalia facta personas non transcendunt*, ani *res inter duos Acta tertio præjudicare* nie może, poki *publica Authoritate pondus & vis* onym *non accedet*. Jeżeli tedy Sąd Ziemski Warszawski miał naymnieyszy iaki fundament: *In hac secunda Cathegoria* Sentencyą swoią zaczynaiącą się *ad calcem pagina* 271. Ciągnącą się *pagina* 273. *Judicium Sæculare non autem Spirituale in Causis Decimarum Competens* naznaczać, *Decimas mensæ Episcopali* odsądzać, one *nullo Jure & fundamento* Plebanom applikować, niech każdy *ex præmissis* uznaie. O czym obszerniey się explikować *non est locus*.

Teraz *post longas ambages* że *tandem* Indukta do Trzeciey Kategoryi przystempuie, trzeba y nam *pedetentim* w też ślady ktore nam oznaczy wstempować. Tę zaś Kategoryą *pagina* 36. w te słowa wyrażono: Tertiam intuitu avulsionis bonorum Ter-„ restrium, ab Equestri Ordine, in quo defensio Fidei, ac Ecclesiæ, „ tum Libertatis cum eisdem indivisæ consistit, & fundatur, naczym zaś w sprawie teraźnieyszey o takowe wynalezione alienacye fundamenta y dowody swoie Indukta przerzeczona zasadzała, dowody, *ut sequitur* kładą. Naprzod Statut Herburta *Titulo Moniales* za Zygmunta *Anno* 1520. Powtore Konstytucyą *Anni* 1562. 1563. o Statucie Krola Alexandra 1631. *Titulo* o Dobrach Ziemskich Dziedzicznych 1605. *Titulo* Ordynacya Rzeczypospolitey Dobr Ziemskich, także tegoż Roku 1635. o wyderkaffach 1638. 1672. na Elekcyi Warszawskiey Krola Michałą 1676. za Jana Trzeciego o Testamentach 1678. w Grodzie *Titulo* Obiaśnienie appellacyi z Stanem Duchownym do Trybunału *&c.* 1678. *Titulo Reassumptio* o wyderkaffach 1726. *Titulo* Warunek *de non alienandis bonis*.

OBSERVATIO 6ta.

NA wszystkie przytoczone do tey trzeciey Kategoryi Konstytucye referuiemy się do obserwacyi *sub numero IV. in Cathegoria prima*, mianowicie do dystynkcyi, ktorą, prawo czyni między Dobrami Duchownemi: gdyż to iest *bene notandum*, co wyraża Konstytucya 1607. że insze są Dobra Duchowne na Kościoł nadane y fundowane, a insze Dobra Duchownych Osob ktore są *Bona* na Krewne spadaiące, te Dobra Duchownych na Krewnych spadaiące *oneribus publicis & foro Sæculari subjecit*, tamte zaś Dobra Duchowne na Kościoł nadane y fundowane *eximit* cale, y przy dawnych Prerogatywach Kościelnych zupełnie zachowuie. Jakoż *extant* tego Trybunałow Koronnych *præjudicata* mianowicie *sub Actu Petricoviæ Feria sexta post Dominicam Invocavit quadragesimalem Anno Domini* 1606. y znowu Trybuna-

bunału Radomſkiego *ſub Actu Feria ſexta in Vigilia S. Mathiæ Apoſtoli Anno Domini* 1652. y znowu *Petricoviæ Feria ſexta ante Dominicam ſexageſimæ* 1711. y znowu *Lublini Feria ſexta in Craſtino S. Mathæi Apoſtoli An:* 1713. Zaczym Spirituales z Dobr takowych na Kościoł nadanych y fundowanych nie mogą y nie powinni chyba *per calcata Jura* Swobod y Wolnosci Obydwom Stanom tak Duchownemu iako y Swieckiemu zarowno nadanych y poprzysiężonych nie mogą od nikogo *in foro Sæculari conveniri.* Lubo *in foro Sæculari* mogą *ex actoratu ſuo* przeciwko Swieckiemu *experiri.* Te *Immunitates Jura & Libertates Eccleſiæ Eccleſiaſticarũ Perſonarum & bonorum* nie tylko od naydawnieyſzych Monarchow Chrześciańſkich zawſze przyznane, nie tylko od Xiążąt y Krolow Polſkich zawſze poprzysiężone, y approbowane, ale też y Konfederacyami generalnemi *ſub Interregnis* obſerwowane, y dla tego podczas *Interregnum* po Ludwiku *Anno* 1382. Konfederuiąc ſię w Radomſkim ſprzysięgli ſię *Eccleſias & bona Eccleſiæ Rege nondum Coronato unanimiter defenſare.* Poſtrzegał bowięm dobrze Stan Rycerſki, iakby to było *damnoſum Reipublicæ & Libertatibus* Stanu Swieckiego, kiedyby *immunitates Eccleſiaſticæ* miały bydź nadwerężone; ieſt też do tego *præſcripta pæna interdicti Localis in Caſu* kaptywacyi lub exekucyi poddanego z Dobr Duchownych *per Statuta* Synodow Prowincyalnych, ktore Statuta u każdego obſerwancyą mieć powinny, iako nie tylko *à Sede Apoſtolica* approbowane, ale też iako *ſub Authoritate publica Legum* ſtawaiące iako o tym czytać Statut Zygmunta *de Anno* 1532. oraz Statut Alexandra *Titulo de interdictis apud Herburt.*

Względem zaś Summ Duchownych y nie onerowanie niemi Dobr Dziedzicznych *ultra dimidium*, czytać o tym Konſtytucyą *Anni* 1635. *Titulo* o wyderkaffach: ażeby *in fraudem & „eluſionem Legis præſentis* pod pretextem wyderkaffow Dobra „Ziemſkie od Stanu Szlacheckiego nie odpadały: nie będzie „mogł żaden więkſzey ſummy zaciągać na maiętność ſwoię, „tylko taką, ktoraby *dimidium valoris* tey maiętnosci nie przechodziła; A kogoż to przerzeczoze Prawo obowięzuie czyli daiącego na Dobra Duchownego? czyli raczey zaciągaiącego Swieckiego; A za coż Swieccy na Dobra ſwoie iak naywięcey radziby zawſze zaciągali, y Summ, gdzie tylko o nich ſię dowiedzą, ſzukaią, bo ieżeli to czynią *in fraudem creditorum*, nie ieſt to *bona fides:* y owſzem to ieſt *Conſcientioſum*, ażeby za dobrodzieyſtwo w wygodzeniu pieniędzy ſobie od Duchownych oświadczone, ieſzcze potym Duchownych *eo nomine* infeſtować: y pretendować, aby z właſności ſwoiey onych wyzuć? a ieſtże to ſłuſzność, co ſamo Piſmo Boże naganiło *Pſalmo* 36. w te ſłowa: *Mutuabitur peccator & non ſolvet:* a czyliż to do Duchownych należy Ziemſkie Dobra taxować, y czyli *non ultra dimidium valoris* na nie zaciągaią, determinować? lub decydować, ieſtże to rzecz ſprawiedliwa, aby kto miał *pro bono opere lapidari?* Inſze

wſzyſt-

wſzyſtkie *toto tractu* tey Indukty *injuriosè læſivè* y *pasquinativè contra reſpectum & obſervantiam* przeciwko Stanowi Duchownemu *in emancipatione oris & calami* expreſsye z oſobna *marginaliter* wykonnotowane; do ſolenney, ktorą ſłuſznie *merentur ex parte Spiritualium* Proteſtacyi należeć powinny: teraz konnotacyi *Proceſsus Judiciarij prælibati præliminaliter* co z większego uczynioney koniec kładziemy, dwie mowy naſtępuiące *pro colophone* przydaiąc.

ILLUSTRISSIMI AC REVERENDISSIMI DOMINI ALBERTI BOLOGNETTI CARDINALIS ET EPISCOPI MASSANENSIS

S. Sedis Apoſtolicæ Legati in Comitijs Regni ad Sereniſſimum Poloniæ Regem & omnes Ordines, Oratio habita Varſaviæ die XII. Februarij. M.D.LXXXV.

On eſt ſanè, quod mirum cuiquam videatur, me qui & initio ad uniuerſam hanc Rempublicam miſſus fuerim, & per omne legationis meæ tempus non tuam tantum Sereniſſime Rex, quam crebris ſermonibus uſurpare ſoleo, ſed etiam omnium Ordinum benevolentiam erga me propemodum incredibilem expertus ſim, oblatam mihi generalis huius conventus occaſionem; prætermittere noluiſſe, quin ante meum è Polonia diſceſſum omnibus valedicerem, & cùm ſingillatim vnumquemq; (id quod maximè voluiſſem) exoſculari atq; amplecti non valeam, univerſos ſaltem ea qua poſſem ratione ſalutarem. Verùm quoniam rerum omnium novitas maximè movere ſolet, adhuc pleriq;, ſat ſcio, mirabuntur quid ſit, quòd cùm ego Majeſtatem antehac ſemper, vel ipſo Comitiorum tempore ſolus ſolam convenerim, nunc præſentibus Regni omnibus Ordinibus eandem compellare maluerim. Quare ut omnem planè ex omnium animis ſuſpenſionem, quamprimum eximam, dicam apertè, præter eam, quam proximè expoſui, alias quoq; conſilij mei rationes fuiſſe, quæ me non invitaverint ſolùm, ſed propemodum etiam coegerint, ut præter meam conſvetudinem ex hoc loco in præſenti verba facerem.

Primò enim ad officium meum pertinere arbitratus ſum, ut dolorem illum, quem Summus Pontifex Gregorius tanquam & communis pater, & præcipuus Poloni nominis amator, ex hac ipſa, quæ fama

famâ pridem percrebuerat Rerumpublicarum perturbatione ſanè graviſſimum ſenſit, palam omnibus teſtarer ſimulq; vos omnes, cùm mea ſponte, tùm etiam Sanctitatis ſuæ nomine paternè hortarer, ut pacem atq; concordiam, qua nihil ferè pretioſiùs, aut optabilius in vita homini datum eſt, oblatam ſtudioſè recipere, receptam conſtantiſſimè tueri, & conſervare velitis: ita ut ego à vobis diſcedens, verè dicere poſſim: Pacem Chriſti relinquo vobis, Chriſti pacem do vobis, quam & Dominus ipſe vobis commendat, Pacem & veritatem diligite, ait Dominus omnipotens. Atqui verò quid cauſſæ eſt, cur non in eam ipſam omni ſtudio incumbatis, & pro tot divinitus ſuſceptis bonis ſummo illi benefactori Deo vos non ingratos exhibeatis? Habetis Regem (ut alia tam multa, quæ tamen minora eſſe fateor ſilentio prætercam) qualem vix anteactis ſeculis vidit unquam Polonia. Quod ipſum voſmet ipſi & agnoſcitis & fatemini, & maximas eo nomine divinæ clementiæ gratias agere ſoletis. Contra verò dicat Majeſtas tua (neminem enim alium hac in re teſtem appellare libet) quænam & qualia de Polonis, quibus voluit te Deus omninò præeſſe, ipſemet mihi ſæpiſſimè narraveris, quibus laudibus, dum de Polona nobilitate ageremus, tibi in præteritis bellis planè perſpecta, & animorum & corporum robur, & laborum tolerantiam, æquanimitatem, atq; erga ſuos Præfectos obedientiam extuleris, quos in re bellica progreſſus; quantam (ſi modò occaſiones non deeſſent) Poloni nominis acceſſionem operari te dixeris. Quæ cùm ego tam præclara hinc & inde teſtimonia, & mutuæ voluntatis argumenta ſemper habuerim, non potero certè non ſummopere mirari, atque in communi mæſtitia præcipuo quodam dolore angi, ſi de meis Polonis, optimeq; de me meritis ullo unquam tempore vel abſens ea audiero, quæ publicæ paci & tranquillitati non uſquequaq; reſpondeant.

Sanè verò pacis ipſius (ut paulatim, & quaſi per gradus ad illud pergam, quod mihi præcipuè poſitum eſt) pacis inquam ipſius & comparandæ & ſervandæ certiſſimam rationem docet nos divina ſapientia, quæ nobis non obſcurè inſinuat Juſtitiam & pacem, ita mutuò ſeſe complecti, ut hæc ab illa diſiungi nequeat, & ubi à iuſtitiæ ſemita declinetur, ibi firma, ſtabiliſq; pax reperiri minimè poſſit. Juſtitia, (inquit ille) & Pax oſculatæ ſunt. Sola enim juſtitia pacem Rebuspublicis pollicetur, ſola regni cœleſtis quaſi ſpeciem quandam terris oſtendit. Juſtitiæ ſolius amore vel primo ipſo in mundi exordio ſupremam Regibus poteſtatem populi detulerunt. Juſtitia denique ſola eſt, quæ ubi deeſſet, Tribunalia ipſa & ſubſellia Iudicum nihil eſſent aliud, quàm infanda latrocinia omniumq; maximè deteſtabilia, quibus optimi quiq; & miſerrimi homines fide publica decepti crudeliſſimè ſpoliarentur. O ſalutarem igitur! ô ſanctiſſimam iuſtitiam! ô rerum omnium, maximè cœtibus hominum neceſſariam! quam qui è Repub. tollunt, ſolem è mundo tollere videntur! Verene dixero, te Polonis cordi eſſe, an verò potius è Polonia prorſus exulare? Etenim ſi Sereniſſimum Regem intuear, ac ſi etiam ſingulos ipſos inſigniorèſq;

resq; præsertim Polonos spectem, non potero non inter alias quàm plurimas, etiam iustitiæ laude, Poloniæ Regnum condecorare. Verùm si ad ea animum referam, quæ ut pleriq; affirmant ex præsenti rerum statu, corruptaq; Reipub: forma proficiscuntur, liberè fateri debebo, multas quotidiè à iustitia fieri quasi secessiones, & eas quidem ejusmodi, quæ & totam publicæ tranquillitatis rationem perturbent, & antiquam Polonorum gloriam apud extreras etiam Nationes non parum imminuant, & (quod omnium maximum est) iustam Dei iram, cuius iam non obscura cernimus argumenta, contra nobilissimum hoc Regnum magis, magisque in dies provocare valeant. Quibus igitur potissimum piaculis iratum præpotentis Dei numen placare, veramq; pacem impetrare poteritis? Sacrificate sacrificium iustitiæ, sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Frustra enim speratur pax, nisi iniustitiæ labes omnis eluatur, & nisi caussa morbi cesserit venis, frustra morbi finis expectatur. Iustitiæ cultum pax, iustitiam spretam dissidia consequuntur. A suis principiis ut mala sic bona omnia pendent, quare aut hæc cum illis habenda, aut illa cum his amittenda. Ecce meam vobis, quamvis obiter, hac de re sententiam liberè & paucis exposui. Non aliam, atq; dixi, turbarum causam, non aliud turbarum remedium esse arbitror: sed vereor, hei mihi, maximè vereor, ne dum sanari vulnus à medico petimus, vulneris fomenta nosmet ipsi relinamus, & dum dissidiorum finem à Domino precamur, ipsimet dissidijs materiem assiduè suggeramus.

Porrò autem ne illa consecter, quæ meam, Principisq; mei curam minus attingunt (quanquam nihil quod ad Christi pacem quacunque ratione pertineat à Christi Vicario alienum videri potest) eò nunc demum veniens, quò mea iam dudum festinabat oratio. Quæro abs te S. Regia Maiestas tum & à vobis Illustrissimi Senatores, cæteriq; viri Nobilissimi, quisnam miserrimo huic Poloniæ clero iniuriarum, vexationum, calamitatum finis unquam futurus sit? Prælatorum ecce nutat authoritas: iurisdictio impunè spernitur: Ecclesiarum bona inuasoribus obnoxia sunt: polluuntur templa, ornamentisq; suis spoliantur: Sacerdotibus Decimæ subtrahuntur: Dei cultus deseritur: Ecclesiasticis viris forum nullum, nullus ad iustitiam aditus patet. Quæ si ego singula pro cuiusque rei gravitate conqueri velim, tempus sanè mihi potius, quàm Oratio desit. Quocirca ex tã multis, quæ ab ãtiqua pietate ad omne iniustitiæ genus deflexerunt, unum tantum paucis persequar, idque non exprobrandi, aut accusandi gratia (quod ipsum à meis moribus, meaque verecundia alienissimum semper fuit) sed cùm eius rei remedium expeditissimum sit, omniq; rationi consentaneum, spero vos hodie illud non gravatè amplexuros, & iam tandem sublata procrastinatione, demptaq; omni mora publicis malis medendi exordium ab hoc ipso potissimum esse capturos. Quotus quisq; est, qui si nunc interrogetur, quo iure, age mitto quo iure, sed qua saltem iuris specie, quàve æquitatis umbra, aut velo executiones sententiarum pro Decimis ritè, & legitime prolatarum suspensæ fuerint, possit mihi ad

ad hoc vel verbum unum, si non verè, saltem probabiliter aut non absurdè prorsus respondere? Quis est enim, quem prætereat Decimas, quæ solvuntur Ecclesijs, quin potius illi ipsi naturæ conditori, rerumq; omnium datori Deo poscenti rependuntur, divina voce primum in antiquæ legis promulgatione fuisse institutas, ab Euangelio subinde receptas, Apostolicis sanctionibus Pontificijsq; legibus toties repetitas, Romanorum Imperatorum, dum ij rerum potiebantur, mox verò Christianorum omnium Regum authoritate munitas, usu ipso apud omnes ferè Regiones, quæ veram Christi fidem profitentur constabilitas: & (quod momenti etiam plurimum habere debet) hoc ipso præsenti in Regno ab eo usque tempore, quo Polonia reiecto Belial, Christum Dominum agnovit, clero & Ecclesijs, tanquam proprium & certum ipsarum patrimonium firmissimo iure concessas, donatas, adiectas, omniumq; deinceps qui vestræ huic Reipublicæ præfuerunt, privilegijs quasi circumseptas atq; defensas? Quid dicam amplius? toto isto sexcentorum annorum spatio absq; ulla ferè controversia sacerdotibus persolutas? Quis hæc inquam ignorat? Et si hæc ita sunt, si meridiana luce clarius apparent, quo iure quàue iniuria fit, ut antiqua pietas ad nostræ ætatis dedecus convertatur? ut Decimæ Ecclesijs, sacerdotibus alimenta, altari ornatus, Christo ipsi cultus per summam iniustitiam atq; impietatem denegetur? Non certè argumentis opus est, ut huius iniuriæ gravitas ostendatur, quæ non Theologis, non juris peritis, non literatis tantum hominibus, sed planè omnibus perspicua est: Nam nec desunt viri nobiles & à literis, & à vera religionè alieni, morali tamen & politica quadam probitate insignes, qui cùm re ipsa tantæ iniustitiæ dedecus à se procul amoveant (Decimas enim Catholicis Ecclesijs sponte persolvunt) tùm verò etiam verbis gravissimis & Catholico homine dignissimis huius facti indignitatem conquerantur, privatamq; nonnullorum contumaciam authoritate publica muniri, atq; armari minimè probent. Quod si idem & alij omnes sentirent, tandem cum iustitia simul speraretur pax in Repub: posse coalescere, fierent prava in dirrecta, atq; aspera in vias planas, & post tam multas procellas, optatæ salutis signis apparentibus exultantium in Domino voces audirentur. Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Jam verò si exitialis huius suspensionis decretum sine ulla caussa factum est, quàm sanctum & ratum id haberi debeat, secum unusquisq; reputet. Quod si ut id fieret quemadmodum pleriq; autumant, instantis tunc Moscovitici belli periculum in caussa fuit, quis non videt eiusmodi remedia longè periculis ipsis esse graviora? Peruagemur totam Moscoviam, & gentis illius quæ verè à vobis devicta est, templa omnia perlustremus. Certè si mihi vera narrantur, ne unum quidem præteriti belli iniuria desertum esse reperiemus, cùm tamen Victores Poloni in mille templis, in mille, inquam, templis si Deo placet atque eò amplius, miram vastitatem conspiciant. Sed quid conspiciant dico? & conspiciant & taceant, & tantum divi-

ni

ni Numinis dedecus suarum ipsi tantummodò iniuriarum acerrimi ultores æquissimo animo ferant. O tempora, ô tempora, itane nostræ ætatis hominum nonnullorum oculos caligare, ut quæ in Repub. omnium maxima, & verè sint & apud maiores semper habita fuerunt, ea ipsi pro minimis, aut pro nihilo etiam ducant Oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt.

Sed tu Domine usquequo? usquequo? Exurge quare obdormis Domine, excira potentiam tuam, apprehende arma & scutum. Ah quid dico? non arma, non arma, sed quidem scutum, neq; enim statuas illis hoc peccatum, parce populo tuo, sed tamen in auxilium nostrum respice, & fac nobiscum secundum misericordiam tuam, tempus faciendi, tempus faciendi Domine, dissipaverunt legem tuam. Verùm hoc ulterius non urgeo, mitto suspensionis rationes quærere, tametsi & miserimum & indignissimum est, quod absque ulla ratione, quod contra æquum & bonum, quod præter Reipub. stilum, quod universo ordine Ecclesiastico reclamante factum sit, id non modò antiquissimæ huius Regni consuetudini, sed & divinis & humanis legibus omnibus anteponi. His inquam, in præsentia, (quando ita necesse est) silentio prætermissis, unum hoc vobis dico suspensionem istam, quæcunq; illa fuerit, esse finitam, & iam penitus expirasse, provideq; communi ordinum consensu id ipsum declarari oportere, ut ne diutius clero ad iustitiam aditus intercludatur. Vtque intelligat Capitanei debere se in posterum, quemadmodum antea sententijs in caussam decimarum latis, brachij ut vocant, secularis adminiculum præbere. Expirasse verò suspensionem (cùm hoc ab illo pendeat, ad proximum tantum conventum facta fuerint) tum ratione apertissima, tum etiam ex verbis ipsis Decreti plenissimè ostenditur. Ratio illa est, nam si non proximum conventum, sed incertum compositionis tempus suspensio complecteretur, ita ut non nisi facta compositione finiri possit. Bone Deus, bone Deus, quænam hinc absurditas, seu quod potius monstrum consequeretur? Nimirum illud, quod cum compositio ipsa illorum, qui Decimas debent, consensum & voluntatem necessario requirat, possent ipsi dissentiendo efficere, ne unquam finiretur suspensio, efficere ipsi possent, ut perpetuum esset hoc impedimentum, & ne Decimæ Ecclesijs in posterum amplius solverentur, quo quid alienius, aut absurdius excogitari potest? aut quid erit unquam absurdum, si hoc non est absurdissimum? Quid enim aliud esset debitorum arbitrio committere rei debitæ solutionem, quàm peruicacibus hominibus & solutionem iustissimam detrectantibus decreto publicè suffragari (quod à vestrûm omnium voluntate alienissimum fuisse certo scio) quid aliud esset quàm rapinas fovere, quàm legibus imponere, & totius præsertim Polonici iuris authoritatem (id quod directè fieri non potest) obliquè & per summam fraudem infringere ac labefactare?

Quantum verò ad Decreti verba attinet, neminem esse arbitror (nisi quis modo dissentire potius à seipso, quàm seipsum audire

dire velit) cui vel unquam venerit in mentem de ipſorum ſenſu dubitare, aut qui vero exiſtimet, ſecus illam accipi poſſe, quàm ut ad proximum conuentum referantur, cum expreſſim dicatur. Exequutionem verò ad alterum conventum ſive ad alium conventum ſuſpendimus. Eſto etiam ad alium conventum, nec non de proximo potius intelligam, quàm de tertio, quarto, quinto aut deinceps uſq; in infinitum, cum & vulgatiſſimæ & certiſſimæ iuris Regulæ ſint actum prima vice terminari. Infinitatem apprimè vitandam eſſe. Reijci omninò interpretationem illam oportere, ex qua vel minima abſurditas conſequatur, nedum hæc tanta ut à debitorum arbitrio & voluntate rei debitæ ſolutio pendeat. Quamvis autem ubi dictum eſt ad alium conventum ſtatim ſubijciatur, in quo etiam fieri debet compoſitio,tamen hæc verba noſtram interpretationem nòn modò non refellunt, ſed maximè potius commendant. Oſtendunt enim in illo ipſo proximo conventu ad quem ſuſpenditur exequutio, fieri etiam compoſitionem debuiſſe, quam qui tunc obnixè petebant, poſtea neglexerunt. Quod ſi ad compoſitionem quandocunque futuram & non ad certum conuentum fieret ſuſpenſio, nihil certè adijceret hæc ipſa clauſula, in quo etiam debet fieri compoſitio, ſicq; dictio etiam quam vulgò conſtat alterius rei implicatiuam eſſe minimè quadraret. Ac multò etiam minus quadrarent illa verba, quæ poſtremò pro coronide ſeu quaſi colophone adduntur, ſine præiudicio utriuſq; partis, nemo enim exiſtimabit unquam abſq; cleri præiudicio fieri poſſe, ut ſuſpenſio ſolutionis decimarum pro debitorum arbitrio in infinitum protrahatur.

His rationibus victa Regia Maieſtas (vinci enim rationibus non minus quàm armis vincere Inuictiſſimum Regem decet) proteſtationem à Senatoribus Eccleſiaſticis ea de re ſuperioribus proximis Comitijs interpoſitam recepit,& in ea recipienda finitam eſſe ſuſpenſionem agnovit. Idque ſe agnoviſſe decreto teſtata eſt decretum propria ſubſcriptione ſigilloque publico communiuit. Atqui certè ſatis hoc eſſe deberet, ut ne amplius in poſterum hæc nobis obiectaretur ſuſpenſio, ſuſpenſio, utq; iam tandem Capitanei officij ſui memores ſententias pro Decimis latas Regia (ut olim) authoritate exequerentur. Neq; enim res erat eiuſmodi, (ſi modo ſummo iure agendum fuiſſet) quæ nova conſtitutione indigeret. Nam quid erat opus communi Ordinum conſenſu perimere ſuſpenſionem, quæ tempore ipſo ſatis iam perempta, atq; extincta eſſet? Mitto quòd ſine ordinum conſenſu facta fuerit, ſit verè, ſit ritè, ſit legitimè facta, at certè cum initio non longiorem, quàm ad proximum conuentum vitam acceperit, efficitur neceſſario, ut poſt conuentum proximum illicò expiraverit. Idq; (ut dixi) Regio teſtimonio declaratum eſſe, ſatis eſſe deberet. Quandoquidem niſi Regi concederetur eiuſmodi decreta, quin & publicas alias quaſcunque leges à doloſis iſtis interpretationibus calumnijſq; tueri atq; defendere, ac ſi ſemper ad eam rem conventus publicus eſſet expectandus, parum ſanè fortunarum

ve-

veſtrarum ſecuritati proſpicerent Patriæ conſtitutiones, cùm ubiq; non deſint verborum contortores, intortores legum, bonorumq; extortores, quorum illæ fraudibus atq; cavillis ſubverterentur, fœdarentur, opprimerentur, antequam ullum à vobis ſubſidium expectare poſſent.

Verùm (quicquid ſit) en vobis quantum Eccleſiaſtici homines cauſſæ bonitate freti, de ſuo iure deceſſerint: Vt enim tantò planius oſtenderent veſtram ſe benevolentiam plurimi facere, pacemq; publicam & mutuam animorum conſenſionem proprijs etiam commodis anteponere, poſt exactum ſuſpenſionis tempus, obtentumque ea de re Sereniſs. Regis teſtimonium biennio, atque eo amplius tacuerunt, ut quod ſatis iam obtinuerant, quodq; etiam multis de cauſſis ſuo ſibi iure vendicare poterant, rurſus à Regia Maieſtate, ab univerſo Senatu totaq; adeò nobilitate hoc tempore impetrarent, nimirum ut ne Decimis, ne Patrimonijs Eccleſiarum, ne Sacerdotum alimentis, ne deniq; divinis obſequijs funeſtæ huius ſuſpenſionis obex in poſterum opponatur,

Hoc illud eſt, quod à vobis pro univerſo clero, cleri ipſi principes qui inter vos ſedent, vehementer etiam atque etiam petunt. Hoc & tenuioris fortunæ Sacerdotes egentes, famelici, aris foriſq; eiecti, ac multis modis indigniſſimè oppreſſi; ingenti cum fletu & lacrimis poſcunt, nec ſua tantum, ſed & Chriſti vulnera vobis oſtendunt: Hoc ipſum Eccleſiæ tam multæ deſertæ atq; vaſtatæ, vel ſolo ipſo aſpectu ſatis enixè rogant. Idem hæ animæ propè innumerabiles, Chriſti ipſius ſangvine redemptæ, ſummis precibus contendunt, utpotè quæ fruſtra ſibi tam diu panem quæſierint, nec qui frangeret eis, prorſus invenerint, proindeq; de ſalute ſua ſe periclitari, atque ſathanæ inſidijs Erebiq; faucibus ſeſe miſerè obiectas eſſe conqueruntur. Idem hoc ego pro officio meo, proq; ea, quam apud vos, quamvis indigniſſimè, perſonam gero, ſummo ſtudio, & quanta poſſum animi contentione poſco, poſtulo, efflagito, paciſq; publicæ initium hinc fieri peto, & S. D. N. hac ipſa de re mirificè ſollicitum eſſe planè vobis atteſtor atq; confirmo. Sed plura non addam, forſanq; etiam nimis hucuſq; multa. Neque enim vereri debemus, quin cum ea de re quæ tam perſpicuam rationem atque æquitatem habet, oratores ad vos acceſſerimus pro veſtra iuſtitia atq; humanitate exoratores diſcedamus.

MOWA

DUCHOWIENSTWA KORONNEGO

Na Seymie Warſzawſkim, do Krola Jego Mći, przez Xiędza Wawrzeńca Goślickiego, Dziekana Płockiego, Kanonika Krakowſkiego, Sekretarza Krola J.M.

M Ducho-

CCC.

Uchowieństwo Koronne słudzy Boży, y Kościoła
„ iego Swiętego, Bogomodlcy W. K. M. przez De-
„ putaty y posłańce swoie stawili się też tu o to,
„ przed Maiestat W. K. M. na tym Seymie, przy-
„ ciągnieni recessami wiela Seymow, przyciągnie-
„ ni obowiązkiem y obietnicą W. K. M. y stanow Koronnych,
„ przyciągnieni wielką a nie tylko swą, ale BOGA wszechmo-
„ gącego causą y krzywdą, ktorą Kościoł BOZY w osobach
„ ich, w prawiech, przywileiach, zwyczaiach, w Juryzdykcyi,
„ a co naprzednieyszego, co iest w obelżeniu, y w umnieyszeniu
„ czci y chwały BOGA wszechmogącego cierpi. Stawiwszy
„ się tu, przynoszą przez mię brata swego, á naymnieyszego
„ sługę W. K. M. prozby swe do W.K.M. aby iuż kiedy tedy,
„ a teraz więc, gdy czas iest, miłościwym y Krolewskim okiem
„ na nie weyrzeć raczył. Do kogoż innego maią się uciekać
„ w tym, iedno do tego, ktoremu Pan BOG sąd swoy, *Sceptrum*,
„ swoie, Regiment swoy podał. *Per eum REX regnas, & DEUS suum iudicium tibi Regi suo dedit*, Prawem Koronnym y prawem
„ pospolitym *personas, æ es sacras, Iura, Privilegia, dignitates Ecclesiasticas, sub tutelam & patrocinium* W.K.M. podał. *Deus igitur tutelaris es.* Przypominamy y przyznawamy to W.K.M.
„ nie dla ozdoby iakiey (acz y to) ale dla prawdy, abyś W.K.M.
„ wiedział czym iesteś, y czym cię Pan BOG mieć chciał w Ko-
„ ściele swoim świętym. Krzywdy wszystkie ktorekolwiek Ka-
„ płani słudzy Boży od kogo cierpią, bądź o chwałę iego święą, bądź o osoby swoie, są krzywdy nie tak wielce ich, iako
„ Boga wszechmogącego y Maiestatu iego. Jeśli *crimen læsæ civilis Maiestatis*, wszytkie *crimina* na świecie przechodzi, a
„ coż *crimen & iniuria in Deum & Ecclesiam commissa* daleko większa iest. A ieśli większa, mamy tę nadzieię o W.K.M. iż za
„ krzywdę iego, iako miłośnik y pomazaniec Boży będziesz
„ się raczył uiąć, tak wielce abo więcey niźli za krzywdę swą,
„ albo za krzywdę naywiększego miłośnika swego: Y to iest na-
„ przednieysze *onus* powinności W.K.M. a takie, ktore się nie
„ tylko *ad pietatem & officium*, ale też *ad conscientiam Regalem*
„ przywiązało: Słusznie tedy prozby nasze do W.K.M. przyno-
„ simy, słusznie to o co prosiemy otrzymać mamy, sam Pan BOG,
„ y prawo pospolite ukazał nam y ukazuie sędziego y obroń-
„ ce causy naszey, Waszą Krol: M. naszego M. Pana. Rzeczesz
„ nam W.K.M. *Rogatisne quæ ad pacem sunt*? Tak iest N.M.Kro-
„ lu, dwu rzeczy od W. K. M. prosiemy: *Pacem & Iustitiam:*
„ Gdy Polak dobry od sąsiada pokoiu nie ma, mowi pospolicie:
„ Nie mogę się w pokoiu chleba przed nim naieść. Toć się
„ nam dzieie nasz M.Krolu: Chleb Kościelny, chleb dziesięcinny,
„ chleb Boży *extra Ecclesiam est*, ani go w Kościele, ani na cmen-
„ tarzu, ani przed Kościołem widać. Prosiemy W.K.M. iakoś-
„ my w Pacierzu zwykli Pana BOGA prosić: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, Przywroć nam Panie chleb, kto-
ry

„ ry mamy od Pana BOGA, ktory też od przodkow naſzych
„ przodkow W.K.M. ieſt nam nadany, *panis nobis & bolus ex*
„ *faucibus eripitur.* Chryſtus w Ewangelii S. mowi: *Quis ex*
„ *vobis homo eſt, quem ſi petierit filius ſuus panem, nunquid porri-*
„ *git lapidem.* Nam ſię to dzieie, miaſto chleba kamień nam
„ podaią, gdy chleb gwałtem biorą: gdy nam ukazuią do Kro-
„ la, do Grodu, do Ziemſtwa, do Trybunału, do Compozycyi.
„ A ze wſzyſtkiego nic. *Altera manu panis nobis oſtenditur,*
„ *altera lapis porrigitur:* Krzywdę cierpiemy a nie mamy ſię iey
„ domowić. Wrota nam wſzędzie do ſprawiedliwości zawarte:
„ *Sedemus in Cathedra & nihil minus quàm in Cathedra: Qui ſolvi-*
„ *mus alios ipſi ligati ſumus, qui ligamus alios, ipſi conſtringimur.*
„ Klucze mamy á ſpiżarnia puſta. Czyliśmy ſą inakſzey kondy-
„ cyi niżli Bracia naſi. Czyliśmy my ſami *ſine lege, ſine Rege* ma-
„ my być *in Repub.* czyli *vulgus ignobile, & ſine mente pecus.* Dla
„ modeſtyi y cierpliwości Kapłańſkiey w tym obelżeniu leże-
„ my: *Facti ſumus opprobrium fratribus noſtris, ſubſannatio & il-*
„ *luſio ijs qui ſunt in circuitu noſtro.* Jakoby tu BOGA nie by-
„ ło, a ieżeli ieſt, tedy gdzieś za piecem ſiedzi wzgardzony y
„ ukrzywdzony. A czyiaż to krzywda? Boża naprzod, potym
„ wſzyſtkiey Rzeczypoſpolitey narodu zacnego Polſkiego, zelży-
„ wość y hańba: iakoby tu ani Pana, ani prawa, ani rządu,
„ ani ludzkości, ani obyczaiow dobrych nie było, tak ieden z
„ drugiego ſzkody y nieſprawiedliwości kocha ſię, y oną ſię pa-
„ ſtwi. Racz że to mniemanie y obelżenie z narodu naſzego
„ znieść, a Kapłanom chleb y ſąd Kościelny przywrocić. O
„ Miłościwy Krolu, urodziłeś ſię mądrym, a co więcey Chrze-
„ ściańſkim Panem: *factus es unctus Domini:* nie pokładayże w
„ Kroleſtwie Chrześciańſkim, ktorego cię Pan BOG wodzem y
„ Krolem uczynił, tak niſko y tak mizernie Kapłana ſwego.
„ Niechayże nie będzie w takim obelżeniu ſługa Boży, iużci bia-
„ da bywa temu Kroleſtwu, *ubi ſacerdos abſq; honore.* Pewnać to, a
„ nieomylna naſz M. Krolu, iż więcey *metus Dei,* niżeli *metus Le-*
„ *gum* może *in Repub.* więcey *religione & pietate,* niżeli *legum ſeve-*
„ *ritate continentur homines in officio humanitatis:* więcey *conſcientia*
„ *deterrentur homines à malè agendo,* niżeli *ſcientia & ſapientia.* To
„ naprawiſz, gdy Kapłana przy prawie ſwym zoſtawiſz, gdy wła-
„ dzą Duchowną, dyſcyplinę Kościelną Kapłanowi przywrociſz:
„ ale gdy od Seymu do Seymu ſprawiedliwość y władzą Kapłańſką
„ odkładać będzieſz, za wzgardą taką Kapłana ſługi Bożego przy-
„ idzie wzgarda BOGA miłego, naſtąpi wzgarda Maieſtatu twoie-
„ go: rozmnoży ſię wzgarda Magiſtratu wſzyſtkiego: a nawet u-
„ czciwości iednego przeciw drugiemu, *pro populo quieto* będzie *po-*
„ *pulus contradictionis* Czego aby w Państwach ſwych nie dozna-
„ wał, poſtrzegać tego maſz iako Pan mądry, iako Krol y He-
„ tman Chrześciańſki: Zachowayże nam tedy W.K.M. ſprawie-
„ dliwość *ſpiritualium & temporalium.* Uczyń granice Jurizdy-
„ kcyi Kościelney, wſkrześ ſędziego o dzieſięciny y o inſze

M2 krzywdy

„ krzywdy Kościelne. By o iaką łaſkę y ſprawiedliwość prosił W.
„ K.M. człowiek obcy y nigdy nie znaiomy, *ex lege humanitatis & pietatis*, nie odmawiał byś mu tego W.K.M. abyś iemu łaſki y rzeczy ſłuſzney y pobożney pokazać nie miał. My nie obcy ale domowi *caro ex carne, os ex oſſibus fratrum noſtrorum*. My ſłudzy Boży, ſłudzy W.K.M. nie mamy *pietatem & clementiam* W.K.M. w tym poznać? Nie my tylko nie o to prosiemy: ale oto prosi y radzi to zacne koło Senatorſkie: Przekładaią gniew Boży y wiele złego co ztąd idzie. Przekładaią dyffidencyą ludzką, ktora z tey ſamey przyczyny weſzła, y gorę bierze między ludzmi. Mało ich y w kole Rycerſkim W.K.M. znaydzieſz, ktorzyby tego obiema rękąma W.K.M. pomoc niechcieli: wſzyſtko maſz W.K.M. iedno potrzeba począć: *Dimidium facti qui benè cœpit habet*. Wielki pień z drogi zwaliſz, ktory do dobrego w Rzeczypoſpolitey drogę zawalił: Wzdy iednak ci tego od W. K. M. żebrzą: ktorzy z przywileiu Bożego tey Prerogatywy zażywaią, iż tym rzeczono, *Qui vos audit, me audit:* Wyſłuchayże nas W.K.M. ieśli chceſz, aby też Pan BOG waſzę K.M. w potrzebach iego wyſłuchać raczył, nie nas żebrzących ſłuchać będzieſz, ale Pana BOGA, ktorego ta ſprawa ieſt, ktory po W. K. M. tego chce, abyś iemu ſamemu y Kapłanom iego powinność ſwą Krolewſką oddał. Pokoiu y Sprawiedliwości prosiemy, abyśmy za łaſką W.K.M. za przywroceniem tego co nam należy mogli z Prorokiem Swiętym mowić: Chwała BOGU: *Iuſtitia & Pax oſculatæ ſunt*. Oſtatnie przypomniemy: chceſzli W.K.M. aby W.K.M. prawdziwie, y uprzeymie *quæ ſunt Cæſaris Cæſari* oddawano, oddayże też W.K.M. *quæ ſunt Dei Deo* Za czym będzie y BOG W.K.M. y temu Kroleſtwu, dziedzictwu Chryſtuſowemu krwią iego Swiętą obmytemu błogoſławił. A gdy nam plac do tego dać będzieſz raczył, abyśmy *ſpecifice* doległości naſze pokazali, będziemy, y ieſteśmy to W.K.M. pokazać gotowi.

